

UiT

**NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET**

Det juridiske fakultet

Krenkelsesbegrepet i straffeloven § 282

Lisa Mari Vestvatn

Liten masteroppgave i rettsvitenskap høst 2018

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Avhandlingens tema og problemstilling	1
1.2	Bakgrunn.....	2
1.3	Metode	3
1.3.1	Generelt.....	3
1.3.2	Særlig om tolkning av en vag ordlyd på strafferettens område	4
1.4	Fremstillingen videre:	5
2	Allment om strl. § 282	6
2.1	Innledning	6
2.2	Trusler, tvang, frihetsberøvelse og vold	6
2.3	Andre krenkelser.....	7
2.4	Alvorlig eller gjentatt krenkelse.....	9
2.5	Mishandling - kvalifikasjonskravet:	10
2.6	Det overordnede vurderingstema.....	11
2.6.1	Innledning	11
2.6.2	Gjentatte krenkelser	11
2.6.3	Alvorlig krenkelse.....	11
3	Strukturering og systematisering av gjeldende rett.....	12
3.1	Innledning	12
3.2	Indirekte mishandling	13
3.2.1	Generelt.....	13
3.2.2	Indirekte mishandling av voksne	13
3.2.3	Kan en alvorlig hendelse føre til domfellelse?	15
3.3	Verbale krenkelser	15
3.3.1	Generelt.....	15
3.3.2	Hvor mye må til for at de verbale utsagnene skal regnes som straffbar krenkelse?	15

3.3.3	Kan verbale krenkelser utgjøre en selvstendig krenkelse?	18
3.4	Kontrollerende atferd	18
3.4.1	Innledning	18
3.4.2	Kontrollerende atferd ved straffutmåling.....	19
3.4.3	Isolasjon/innskrenkning av bevegelsesfriheten.....	20
3.4.4	Overvåking/krenkelse av privatlivet	22
3.4.5	Økonomisk kontroll	24
3.4.6	Kan kontrollerende atferd utgjøre en selvstendig krenkelse?	26
3.5	Trusler om ikke-straffbar atferd.....	26
3.5.1	Generelt.....	26
3.5.2	Er trusler om ikke-straffbar atferd straffbart etter § 282?.....	27
3.5.3	Hvor mye må til for at truslene skal utgjøre en straffbar krenkelse?.....	29
3.6	Skremmende atferd og lignende	30
3.6.1	Innlending	30
3.6.2	Hensynsløs atferd.....	30
3.6.3	Brudd på besøksforbud	33
3.6.4	Skadeverk.....	35
3.7	Restkategori	38
3.7.1	Innledning	38
3.7.2	Seksuelle krenkelser.....	38
3.7.3	Mangel på nødvendig stell og pleie	40
3.8	Oppsummering.....	42
4	Mishandling i et komparativt perspektiv	43
4.1	Innledning	43
4.2	Svensk rett.....	43
4.2.1	Generelt.....	43
4.2.2	Vilkår	44
4.2.3	Sammenligning	45

4.3	Dansk rett.....	46
4.3.1	Gjeldende rett.....	46
4.3.2	Vilkår	46
4.3.3	Vurdering	47
4.3.4	Lovforslag om egen bestemmelse om psykisk vold	48
5	Utvikling og endring av bestemmelsen.....	51
5.1	Innledning	51
5.2	Utvikling	51
5.3	Er det behov for en endring av bestemmelsen?	52
5.3.1	Vid ordlyd	52
5.3.2	Uensartet rettspraksis	53
5.3.3	Høyesteretts regimennorm	54
5.4	Lovforslag	55
5.4.1	Begrunnelse.....	55
5.4.2	Lovbestemmelsen	55
	Lovregister	56
	Forarbeider og øvrige offentlige dokumenter	56
	Litteratur	57
	Rettspraksis	58
	Norges Høyesterett.....	58
	Rettspraksis fra tingrett og lagmannsrett	59
	Andre kilder	60

1 Innledning

1.1 Avhandlingens tema og problemstilling

Mishandling i nære relasjoner er et komplekst og spesielt tema. Mishandlingen kan pågå over lengre tid og ofrene lever med en konstant trussel om vold, de «lever i volden».¹ Et særtrekk ved en slik mishandling er den «tette sammenvevingen mellom vold og kjærlighet».² Overgriper og offer har en nær relasjon og ofte en gjensidig kjærlighet til hverandre. Forskning viser at mishandlingsutsatte i langt større grad enn befolkningen ellers sliter med psykiske problemer.³ Mellom 75.000 og 150.000 mennesker utsettes årlig for mishandling av sine nærmeste.⁴ Av disse er hele 24 % registrert som partnerdrap.⁵ Mishandling i nære relasjoner er således et alvorlig samfunns- og kriminalitetsproblem.⁶ Det er følgelig et stort behov for bekjempelse og forebygging av dette problemet. Som et ledd i dette, er det dermed viktig å avklare *hvilke* handlinger som skal belegges med straff.

Straffeloven 2005 § 282 regulerer mishandling i nære relasjoner.⁷ Det er nettopp denne bestemmelsen som er avhandlingens tema. Strl. § 282 har følgende ordlyd:

Med fengsel inntil 6 år straffes den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre krenkelser, alvorlig eller gjentatt mishandler

a) sin nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer

b) sin eller nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje,

c) sin slektning i rett oppstigende linje,

d) noen i sin husstand, eller

e) noen i sin omsorg

Bestemmelsen har som formål å fange opp kompleksiteten og helheten av mishandlingen, og få dekket *alle* straffverdige sider ved mishandling, også psykiske krenkelser.⁸ Mishandling av

---

¹ NOU 2003: 31 Retten til et liv uten vold s. 49

² NOU 2003: 31 s. 49

³ NOU 2003: 31 s. 59

⁴ Prop. 12 S (2016-2017) Opptappingsplan mot vold og overgrep s. 11

⁵ Prop. 12 S s. 11

⁶ NOU 2003: 31 s. 11

⁷ Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.)

⁸ Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.) s. 37

sine nærmeste vil ofte være mer straffverdig enn de vanlige voldsbestemmelsene, og allmennpreventive betraktninger tilsier at vold mot sine nærmeste, spesielt barn skal straffes strengt.⁹

Strl. § 282 lister opp trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold og andre krenkelser som den straffbare atferden. De fire eksplisitte handlingsalternativene henviser til andre straffebed i straffeloven som konkret angir den straffbare handlingen.¹⁰ Vilkårene grovt og gjentatt setter likevel en begrensning for om handlingen kan karakteriseres som mishandling, eller om handlingen skal subsumeres under de ordinære straffebedene. De eksplisitte alternativene vil ikke dekke alle aspektene ved et mishandlingsforhold. Det er dermed nødvendig med ytterligere alternativ som søker å fange opp andre straffverdige handlinger. Det som er helt spesielt med vilkåret «andre krenkelser» er at det retter seg ikke direkte mot et annet straffebed i straffeloven for den nærmere beskrivelsen av den straffbare handlingen. Hva som ligger i begrepet «andre krenkelser» er uklart. Ordlyden er vid, og åpner for at en rekke handlinger kan falle inn under dette vilkåret. Ved å ha et slikt vilkår i bestemmelsen, ekskluderer det ikke noen handlinger som kan inngå i et mønster av mishandling.¹¹

Hovedproblemstillingen i denne avhandlingen er hva som ligger i begrepet «andre krenkelser». Mer konkret er problemstillingene hvilke handlinger som er straffbare under alternativet «andre krenkelser», og hvilke handlinger som ikke kan regnes som en straffbar krenkelse men som en moralsk forkastelig oppførsel.

1.2 Bakgrunn

De siste tiårene har det vært økt fokus på familievold. Denne typen vold har gått fra å være privat anliggende innenfor hjemmets vegger, til å bli gjenstand for stor oppmerksomhet både politisk og juridisk.¹² Til tross for at mishandling av nærstående har vært straffesanksjonert siden straffeloven av 1902, har bestemmelsen vært lite anvendt av rettsvesen og politi.¹³ Dette kan forklares med at slike hendelser ble sjeldent anmeldt, og de sakene som var gjenstand for anmeldelse ble behandlet som ordinære voldssaker.¹⁴ I 2005 ble dagjeldende bestemmelse, strl. 1902 § 219 modernisert og forenklet for å legge til rette for at bestemmelsen skulle bli

---

⁹ Prop. 97 L (2009-2010) Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd) s. 32 og Rt. 2015 s. 827 a. 22

¹⁰ Strl. §§ 251, 252, 254, 255, 266, 264 og §§ 271-274

¹¹ Haaheim (2014) s. 63

¹² Wegner (2015) s. 186-191. Se f.eks. Meld.St.15 (2012-2013) og Prop. 12 S (2016-2017).

¹³ Gjennomgang av Høyesterettspraksis fra 1902-2004, Aas (2013) s. 238-240

¹⁴ Ot.prp. nr. 113 s. 31

mer brukt.¹⁵ Det var et reelt behov for en egen bestemmelse om mishandling i nære relasjoner da de generelle straffebudene ikke like godt fanget opp kompleksiteten og helheten ved denne typen vold som et eget straffebud kunne gjøre.¹⁶ Et slikt straffebud ville også synliggjøre at samfunnet ikke aksepterte vold mot nærstående.¹⁷ Forarbeidene¹⁸ til revisjonen er av stor rettskildemessig vekt ved tolkningen av någjeldende § 282, da bestemmelsen er en videreføring av strl. 1902 § 219.

Etter moderniseringen av bestemmelsen i 2005 økte registrerte § 219-saker betraktelig, med en mangedobling av saksomfanget hos politiet.¹⁹ En gjennomgang av høyesterettspraksis viser at betraktelig flere saker ble tatt opp til behandling etter endringen, spesielt de tre siste årene. Til tross for økt oppmerksomhet hos politi og rettsvesen, er det likevel få avgjørelser som omhandler alternativet «andre krenkelses». Formålet med oppgaven er å klarlegge innholdet i begrepet «andre krenkelses». Det vil foretas en inngående analyse av begrepet for å få en bred forståelse av hvilke handlinger som rammes av dette vilkåret og dermed er en straffbar mishandling. Det vil også vurderes hvilke handlinger som *burde* være straffbare.

1.3 Metode

1.3.1 Generelt

Avhandlingen bygger på en rettsdogmatisk analyse av gjeldende rett. Foruten lovens ordlyd og høyesterettspraksis, vil det vises til utvalgte avgjørelser fra underinstansene av nyere dato. Den tradisjonelle oppfatningen er at underrettspraksis har begrenset rettskildemessig vekt. En mer pragmatisk holdning tilsier at underrettspraksis er relevant ved løsningen av rettslige spørsmål. Underrettene avgjør også rettslige spørsmål på bakgrunn av gjeldende rett. Størsteparten av sakene som omhandler mishandling i nære relasjoner blir rettskraftig avgjort av underrettene. Avgjørelsene fra underinstansene må dermed ha en viss vekt, spesielt på de områdene underrettene har utviklet en ensartet praksis eller anke er nektet fremmet av Høyesterett.²⁰ Ved fravær av andre kilder av høyere rang, må underrettspraksis kunne legges til grunn, dersom løsningen er god. Avgjørelsene vil i alle fall ha like stor betydning som juridisk teori.²¹

---

¹⁵ Ot.prp. nr. 113 s. 36

¹⁶ Ot.prp. nr. 113 s. 36-37

¹⁷ Ot.prp. nr. 113 s. 37

¹⁸ Ot.prp. nr. 113 og NOU 2003: 31

¹⁹ Aas (2013) s. 4

²⁰ Nygaard (2004) s. 210-211

²¹ Nygaard (2004) s. 210

Avhandlingen vil også inneholde rettspolitiske drøftelser. Svensk og dansk praktisering av mishandling mot nærstående vil i den forbindelse berøres. En utfordring ved en slik komparasjon er et omfattende og fremmed rettskildemateriale.²² Det er en fare for at analysen ikke blir like treffsikker ved bruk av primærkilder fra fremmede rettssystemer.²³ Sekundærkilder som juridisk teori vil dermed være best egnet til å undersøke hva gjeldende rett er i de respektive landene.²⁴ Komparasjonen er ikke uttømmende med hensyn til relevante kildene.

1.3.2 Særlig om tolkning av en vag ordlyd på strafferettens område

Ordlyden «andre krenkelses» er som nevnt en vid og upresis ordlyd. Dette reiser et problem ved tolkningen av bestemmelsen. Ved vage ordlyder er den nærmere fastleggelsen av innholdet i straffebestemmelsen langt på vei overlatt til domstolene.²⁵ Likevel må sterkt skjønsmessige utformede bestemmelser «tolkes med varsomhet».²⁶ Det følger av legalitetsprinsippet at straff alltid må ha hjemmel i formell, norsk lov.²⁷ Prinsippet inneholder både et krav til at ordlyden må være tilstrekkelig klar og ikke for upresist formulert, og et forbud om analogisk fortolkning av ordlyden.²⁸ Analogiforbudet innebærer at bestemmelsen ikke skal anvendes på tilfeller som ligger for fjernt fra ordlyden.²⁹

Klarhetskravet fungerer som en rettesnor ved tolkningen av rettslige standarder og andre skjønsmessige ordlyder.³⁰ Grensen for det straffbare må «trekkes under iaktakelse av strafferettens lovprinsipp, og med det utgangspunkt at ikke enhver upassende og uønsket handling ... rammes».³¹ Det må i det minste kreves at straffebudet gir en antydning om hvilken atferd som rammes.³² Men den språklige formuleringen i lovteksten kan ikke ha en for ubestemt referanse – det må være noenlunde forutsigbart hvilke fenomener som lovtekstens formuleringer refererer til.³³ Ved en slik fortolkning, vil reelle hensyn og lovens forarbeider få en betydelig vekt. Også andre rettskilder vil være relevante, da det er logisk umulig å forankre tolkningsresultatet i ordlyden alene.³⁴ I Rt. 2010 s. 949 ble det lagt

---

²² Rui (2009) s. 459

²³ Rui (2009) s. 460

²⁴ Rui (2009) s. 461

²⁵ Eskeland (2015) s. 103

²⁶ Rt. 2005 s. 1628 a. 16

²⁷ Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov og straffeloven § 14

²⁸ Frøberg (2015) s. 50

²⁹ Frøberg (2015) s. 53

³⁰ Frøberg (2015) s. 66

³¹ Rt. 2010 s. 466 a. 13

³² Eskeland (2015) s. 105

³³ Frøberg (2015) s. 53

³⁴ Eskeland (2015) s. 501

betydelig vekt på lovens formål og forarbeider ved avgjørelsen om indirekte mishandling kunne falle inn under begrepet «andre krenkelses». Fornærmede var et barn som hadde vært vitne til at moren ble fysisk og psykisk mishandlet av stefaren. Høyesteretts tilbøyelighet til å legge avgjørende vekt på forarbeidene og lovens formål ved tolkningen av krenkelsesbegrepet var fordi det var tale om forståelse av loven som lå innenfor rammen av en vag ordlyd.³⁵

I utgangspunktet kan en rekke ulike handlinger ligge innenfor denne ordlyden, også handlinger som ikke er straffbare. Spørsmålet er dermed om ordlyden skal tolkes innskrenkende slik at atferden ikke rammes av straffebudet. Det følger av den ulovfestede rettsstridsreservasjonen at kun rettsstridige krenkelses handlinger er straffbare.³⁶ I utgangspunktet gjelder dette for ethvert straffebud³⁷, også straffeloven § 282.

1.4 Fremstillingen videre:

Det er ulike måter å analysere krenkelsesbegrepet på. Jeg har valgt en fremgangsmåte der jeg først gjør en mer allmenn og overordnet analyse av bestemmelsen i kapittel 2. I dette kapitlet vil jeg samtidig gå inn på de tilgrensede begrepene i bestemmelsen, da disse vil være av betydning for krenkelsesbegrepet. Deretter går jeg i kapittel 3 inn på ulike handlinger som er typiske i mishandlingsforhold og undersøker om disse kan utgjøre en straffbar krenkelse. Grunnen til at jeg har valgt en slik tilnærming er at rettspraksis om mishandling er omfattende, og umiddelbart fremstår praksisen som inkonsistent og uoversiktlig. På denne bakgrunn har jeg forsøkt å finne en struktur med grunnlag i de enkelte avgjørelsene og øvrige rettskilder. En slik systematikk vil gi en bedre oversikt over hvilke handlinger som kan utgjøre en straffbar krenkelse. Det tas forbehold om at systematikken kan gjøres på andre måter. Rettspolitiske vurderinger vil gjøres underveis i kapittel 3 av hvorledes rettspraksis anvender bestemmelsen.

I kapittel 4 vil jeg se på svensk og dansk rett og sammenligner hvordan de nordiske landene behandler mishandling i nære relasjoner. Avslutningsvis vil jeg i kapittel 5 drøfte § 282 *de lege ferenda* og om det er et behov for endring av gjeldende rett. Jeg vil avslutte med et forslag til hvorledes gjeldende rett kan endres for å bedre ivareta hensynet til forutberegnelighet og legalitetsprinsippet.

---

³⁵ Sæther (2016) s. 533

³⁶ Eskeland (2015) s. 145

³⁷ Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff s. 211-215 og Eskeland (2015) s. 145-147

2 Allment om strl. § 282

2.1 Innledning

Som bakgrunn for analysen av hvilke handlinger som skal anses som en straffbar krenkelse, vil det i dette kapittelet redegjøres mer overordnet om strl. § 282. Bestemmelsen retter seg både mot forsettlige handlinger og unnlatelser, samt medvirkning.³⁸ Passiv medvirkning er også straffbart i relasjon til § 282, så lenge straffrihetsgrunnen i strl. § 196 tredje ledd ikke kommer til anvendelse.³⁹ Det er ikke et vilkår at krenkelsen har hatt et skaderesultat på offeret.⁴⁰ Det er den langvarige terroriseringen og mishandlingen som utgjør det straffbare.⁴¹

Handlingsalternativene trusler, tvang, frihetsberøvelse og vold vil ofte ha berøringspunkter med krenkelsesvilkåret. De øvrige alternativene vil derfor behandles kort i punkt 2.2, før det redegjøres for krenkelsesvilkåret i punkt 2.3. Krenkelsen må også innebære en alvorlig eller gjentatt mishandling av en nærstående, se punkt 2.4 og 2.5. Hvem som regnes som nærstående vil ikke behandles, da dette er utenfor oppgavens tema. Tilslutt vil det i punkt 2.6 kort redegjøres for Høyesteretts generelle vurderingsnorm ved anvendelsen av § 282.

2.2 Trusler, tvang, frihetsberøvelse og vold

For å kunne klarlegge innholdet i krenkelsesvilkåret er det av flere grunner nødvendig med en avklaring av bestemmelsens øvrige alternativer. For det første vil definering av begrepene vise hvilke handlinger som *ikke* faller inn under krenkelsesvilkåret. For det andre anvendes alternativene ofte i kombinasjon med hverandre, og i enkelte tilfeller kan det være vanskelig å skille dem fra hverandre. Handlingene kan være av lik karakter, men oppfyller ikke alle vilkårene i de respektive bestemmelsene. For det tredje og kanskje mest viktigste har det stor betydning for krenkelsesvilkåret om gjerningspersonen i tillegg har begått handlinger som kan subsumeres under de øvrige vilkårene. Det kan synes at nærmest bagatellmessige handlinger også blir tatt i betraktning der det i tillegg foreligger grovere omstendigheter som vold, trusler og lignende. Dette vil berøres nærmere tilslutt i avhandlingen.

Det opereres med ulike definisjoner og betydninger av hva som regnes som vold, trusler, tvang og frihetsberøvelse. I relasjon til strl. § 282 er definisjonene av disse alternativene relativt snevre og retter seg kun mot gjerningsbeskrivelsen i strl. §§ 251, 252, 254, 255, 266,

---

³⁸ Strl. §§ 22 og 16. Unnlatelse følger av Rt. 2005 s. 938 a. 12

³⁹ HR-2018-262-U

⁴⁰ Ot.prp. nr. 113 s. 47

⁴¹ Ot.prp. nr. 113 s. 47

264 og §§ 271-274. De eksplisitte handlingsalternativene skal dermed fange opp de klare tilfellene av vold, frihetsberøvelse, trusler og tvang. Alternativet «trusler» retter seg mot trusler om en straffbar atferd som er egnet til å fremkalle alvorlig frykt. Ved «tvang» er den straffbare atferden å tvinge noen til å gjøre, tåle eller unnlate noe ved straffbar eller annen urettmessig atferd. Alternativet «frihetsberøvelse» anvendes hvis noen blir innesperret, bortført eller på annen måte rettsstridig fratatt friheten.

«Vold» brukes ofte som en fellesbetegnelse på den mishandlingen en person blir utsatt for av sin nærstående, uten at dette er begrenset til fysisk vold. Kvinnevoldsutvalget la til grunn en svært vid definisjon av vold i deres utredning om mishandling i nære relasjoner. Denne definisjonen omfattet både fysisk, psykisk og seksuell vold, herunder voldtekt.⁴² En slik definisjon er lite treffende i relasjon til § 282, da vilkåret kun retter seg mot fysisk vold i form av kroppskrenkelse eller kroppsskade etter strl. §§ 271-274.⁴³ I det følgende vil begrepet vold kun rette seg mot fysiske kraftanstrengelser.

2.3 Andre krenkelser

Det er mange ulike forståelser av hva som anses som en krenkelse. En forståelse er som en fellesbetegnelse på en persons opplevelse av å være gjenstand for urett.⁴⁴ En kan føle seg såret, ydmyket og lignende. En annen forståelse av begrepet er tap av innflytelse i eget liv.⁴⁵

I denne konteksten er det tale om å bruke krenkelsesbegrepet som et konstituerende element for straff. Straff er «*et onde som staten påfører en lovovertreder ... i den hensikt at det skal føles som et onde*».⁴⁶ Det er samfunnets sterkeste uttrykk for sosial-etisk klander.

Utgangspunktet er at det bør vises tilbakeholdenhet ved bruk av straff.⁴⁷ Straff bør bare være siste utvei, og kun benyttes dersom det er hensiktsmessig.⁴⁸

Grunnvilkåret er at atferd bare bør gjøres straffbar dersom den fører til skade eller fare for skade på interesser som bør vernes av samfunnet.⁴⁹ Individens fysiske og psykiske integritet er slike vernede interesser. Skadefølgeprinsippet oppstiller en terskel for hvilke negative skadevirkninger som skal bekjempes med straff. Mildere former for psykisk ubehag vil ikke

---

⁴² NOU 2003: 31 s. 12

⁴³ Ot.prp. nr. 113 s. 45

⁴⁴ Alsaker (2014) s. 230

⁴⁵ Alsaker (2014) s. 230

⁴⁶ Andenæs (1962) s. 352 (min kursivering)

⁴⁷ Innst. O. nr. 72 punkt 6.1.2

⁴⁸ Ot.prp. nr. 90 s. 92-93

⁴⁹ Ot.prp. nr. 90 s. 88

kunne beskyttes med straff, da det sjelden vil være naturlig å tale om skade eller fare.⁵⁰ For fysiske krenkelser vil grensen gå ved kroppskrenkelser etter strl. § 271.⁵¹ I tillegg bør straff normalt ikke brukes for å verne moralske eller religiøse normer.⁵² Dette medfører at en krenkelse i strafferettslig forstand må være noe annet, og snevrere enn hva som kan være en krenkelse i andre henseender.

Høyesterett uttaler at vilkåret *«gir i seg selv rom for et vidt spekter av handlinger som vil kunne falle inn under ordlyden, forutsatt at disse er egnet til å «krenke» en annen»*.⁵³

For en nærmere klarlegging av begrepets innhold i strafferettslig forstand, kan vilkåret sees i sammenheng med de tidligere utformingene av vilkåret. Strl. 1902 § 219 var utformet slik at den straffbare handlingen var «Vanrøgt, Mishandling eller anden lignende Adfærd». Strl. § 219 ble i 2005 endret til vold, trusler, tvang, frihetsberøvelse og «på annen måte krenker». Til tross for ulik utforming, innebærer endringene ingen realitetsendring, men noe utvidet anvendelsesområde, samt forhøyet strafferamme. De tidligere utformingene gir inntrykk av at de må være krenkelser som slekter på alternativene trusler, tvang, frihetsberøvelse og vold. Hensynet til forutberegnelighet tilsier en slik forståelse.

Endringen av vilkårets ordlyd til «andre krenkelser» indikerer at en ikke kan legge en slik streng forståelse til grunn ved tolkningen av någjeldende bestemmelse. Vilket har en selvstendig betydning ut over de øvrige vilkårene. Strl. § 282 søker å dekke alle de straffverdige sider av et mishandlingsforhold, og de øvrige vilkårene vil ikke like godt fange opp helheten og kompleksiteten ved en slik atferd.⁵⁴ Andre krenkelser må således være noe mer enn kun atferd som ligner på de øvrige alternativene.

Det følger av lovens forarbeider at andre krenkelser kan være trusler som ikke rammes av § 263, eller psykisk terror som ikke rammes av §§ 271-274.⁵⁵ Trusler hvor det ikke trues med en straffbar handling kan dermed etter omstendighetene falle inn under begrepet andre krenkelser. Per Isdal, psykolog og grunnlegger av stiftelsen Alternativer til vold, definerer psykisk vold som *«alle måter å skade, skremme eller krenke på som ikke er direkte fysisk i sin natur, eller måter å styre eller dominere andre på ved hjelp av en bakenforliggende makt*

---

⁵⁰ Ot.prp.nr. 90 s. 90

⁵¹ Ot.prp. nr. 90 s. 90

⁵² Ot.prp. nr. 90 s. 89-90

⁵³ Rt. 2010 s. 949 a. 16 (min kursivering)

⁵⁴ Ot.prp. nr. 113 s. 36

⁵⁵ Ot.prp. nr. 113 s. 45

eller trussel». ⁵⁶ Sees dette i sammenheng med begrepet «terror», tilsier det at den psykiske volden må være av en viss styrke for at det skal være straffbart. Terror er en betegnelse på ekstrem frykt og på det som kan utløse en slik frykt. ⁵⁷

Lovgiver gir videre eksempler på annen atferd som «kan tenkes» inn under alternativet «andre krenkelser». ⁵⁸ Dette er seksuelle krenkelser, brudd på besøksforbud og etter omstendighetene mangel på nødvendig stell og pleie. Måten lovgiver uttaler seg om hvilke handlinger som «kan være» eller som «kan tenkes» å være gjør det tydelig at lovgiver har ment å overlate den nærmere klarleggingen av innholdet til rettspraksis. Hvilke handlinger rettspraksis har ansett for å være «andre krenkelser», vil behandles i neste kapittel.

2.4 Alvorlig eller gjentatt krenkelse

Krenkelsen må også være alvorlig eller gjentatt. Tidligere var ordlyden «grov eller gjentatt», uten at dette innebærer noen realitetsendringer.

Vilkåret «alvorlig» viser at én enkelt hendelse er nok, dersom den har karakter av mishandling. ⁵⁹ Begrunnelsen er at «forholdet kan være like straffverdig selv om det bare har skjedd én krenkelse». ⁶⁰ For at et tilfelle skal regnes som alvorlig må handlingens objektive grovhet vurderes, samt om den var egnet til å skape frykt for nye krenkelser. ⁶¹ Domfellelse for en enkeltstående hendelse ble nærmere presisert i Rt. 2014 s. 695, hvor en mor alvorlig mishandlet sin 14 år gamle datter fysisk. Hun rev datteren i håret, tok kveletak på henne og slo henne gjentatte ganger med en ledning med betydelig kraft. Moren kjeftet samtidig høyt og avsluttet ved å true datteren med at hun skulle fortsette neste dag. Høyesterett anså denne voldsutøvelsen som tilstrekkelig grov til at forholdet falt inn under strl. § 282 og ikke som en kroppskrenkelse etter § 271. ⁶² En avgjørelse hvor forholdet ikke var tilstrekkelig alvorlig er Rt. 2013 s. 879. Tiltalte hadde midt på natten insistert på at samboeren skulle stå opp, hvorpå han plasserte henne naken i en stol og skjelte henne ut over lang tid. Høyesterett anså denne hendelsen som psykisk vold, men den var ikke alene alvorlig nok for domfellelse etter strl. § 282. ⁶³

---

⁵⁶ Isdal (2000) s. 49, gjengitt i Prop 12 S s. 88 (min kursivering)

⁵⁷ <https://snl.no/terror>

⁵⁸ Ot.prp. nr. 113 s. 45

⁵⁹ Rt. 2011 s. 34 og Rt. 2012 s. 835

⁶⁰ Ot.prp. nr. 113 s. 40

⁶¹ Ot.prp.nr. 113 s. 41

⁶² Rt. 2014 s. 695 a. 20

⁶³ Rt. 2013 s. 879 a. 36

Ordlyden «gjentatt» indikerer at en handling må være repetert flere ganger. Det må også være bevist at det foreligger et sammenhengende og vedvarende handlingsmønster.⁶⁴ Det er ikke et krav om at samme handlingsalternativ må være overtrådt for at krenkelsen skal anses som gjentatt.⁶⁵ Konjunksjonen «eller» indikerer at ved gjentatte krenkelser trenger ikke den enkelte handlingen være alvorlig, men handlingene *samlet sett* gjør forholdet så grovt at det er naturlig å knytte straffeansvar til det. Krenkelser som isolert sett ikke fyller gjerningsinnholdet i § 282 vil kunne være relevante i den samlede vurderingen dersom de bidrar til å skape frykt og utrygghet hos fornærmede.⁶⁶

2.5 Mishandling - kvalifikasjonskravet:

Krenkelsene må også ha karakter av mishandling for at § 282 skal være anvendelig. Bestemmelsen rammer således ikke enhver kritikkverdig atferd, kun mer «kvalifiserte forhold».⁶⁷ Mishandlingsvilkåret setter følgelig en skranke for hvilke handlinger som kan anses som en straffbar krenkelse. Dette harmonerer godt med den ulovfestede rettsstridsreservasjonen som setter et krav om at handlingen må være rettsstridig om den skal medføre straffeansvar.

Hvor kvalifisert handlingen eller handlingene må være for å anses som mishandling avhenger av handlingens alvor og omfang.⁶⁸ Ved vurderingen av handlingens alvorlighetsgrad er det det første av betydning hvilken type krenkelse som er begått. Fysisk vold som å slå noen i ansiktet med knyttet neve er mye grovere enn å klapse noen på kinnet. Dernest er det av betydning hvem krenkelsen er begått mot – et forsvarsløst barn eller en voksen person. Hvor krenkelsen er begått, er også av en viss interesse. Det er mer alvorlig om det har skjedd i offerets hjem enn på et offentlig sted. Ved vurderingen av mishandlingens omfang er det av betydning over hvor lang tid mishandlingen har pågått, antall krenkelser og dets frekvens. Har mishandlingen pågått over flere år, vil det kunne stilles lavere krav til handlingens frekvens. Har det derimot kun foregått over en periode på noen måneder, må krenkelsene ha forekommet hyppigere for at det skal anses som mishandling. Mishandlingsvurderingen er således en sammensatt vurdering, og vil ha ulikt utfall etter de konkrete omstendighetene. Hvor mye som skal til ved de konkrete typetilfellene, vil det redegjøres for i kapittel 3.

---

⁶⁴ Ot.prp. nr. 113 s. 46

⁶⁵ Ot.prp. nr. 113 s. 45

⁶⁶ HR-2018-112-A a. 18

⁶⁷ Rt. 2013 s. 329 a. 13

⁶⁸ HR-2018-112-A a. 25

2.6 Det overordnede vurderingstema

2.6.1 Innledning

Til nå har vi sett på de vilkår som uttrykkelig fremkommer av strl. § 282. Høyesteretts rettsavklarende virksomhet har stått sentralt i anvendelsen av bestemmelsen.⁶⁹ Høyesterett har utviklet en generell vurderingsnorm for vurderingen om et forhold skal anses som mishandling etter § 282. Det startet med at Høyesterett ved flere straffutmålingsaker la vekt på i hvilken grad handlingene «danner et mønster som resulterer i at den som rammes må leve under et «regime» preget av kontinuerlig utrygghet og frykt for vold».⁷⁰ Denne setningen er nå blitt lagt til grunn i en rekke avgjørelser i forbindelse med lovanvendelsesspørsmålet.⁷¹

2.6.2 Gjentatte krenkelser

For gjentatte krenkelser er det en subjektiv vurdering i tillegg til den objektive. Det er fornærmedes opplevelse og skadevirkninger av atferden som er det sentrale. Det følger av Rt. 2013 s. 879 at frykten må relateres til lignende handlinger. I denne avgjørelsen var det kun bevist at tiltalte hadde utøvd psykisk vold mot fornærmede. Lagmannsretten hadde lagt vekt på at fornærmede var preget av frykt for både fysisk og psykisk vold. I følge Høyesterett, var det ikke tilstrekkelig da det framsto som «uforklart hva som danner grunnlaget for vurderingen av fornærmedes frykt for fremtidige fysiske voldshandlinger».⁷² Det må dermed være et beviselig grunnlag for fornærmedes frykt. Frykten er likevel ikke begrenset til vold, det er tilstrekkelig at frykten for fremtiden er begrenset til å gjelde nye psykiske krenkelser.⁷³ Det skal likevel en god del mer til for at frykt for utelukkende psykiske krenkelser rammes.⁷⁴

2.6.3 Alvorlig krenkelse

Er ikke et handlingsmønster av vedvarende og gjentatte krenkelser etablert, forutsetter det at det foreligger en eller flere *kvalifiserte enkelthandlinger* som er så alvorlig at § 282 er anvendelig. Vurderingen om fornærmede har levd under et regime preget av utrygghet og frykt passer ikke like godt ved enkeltstående handlinger. Det sentrale ved vurderingen om handlingen er alvorlig er om handlingen kan danne et grunnlag av frykt hos fornærmede.⁷⁵ Det er dermed ikke et vilkår at handlingen *har* skapt frykt hos fornærmede. Det er

---

⁶⁹ Sæther (2016) s. 547

⁷⁰ Rt. 2010 s.129 a. 21(min kursivering). Se også Rt. 2004 s. 844 a. 13, Rt. 2007 s. 1537

⁷¹ Rt. 2013 s. 329 a. 12, Rt. 2013 s. 879 a. 30, HR-2018-112-A a. 18

⁷² Rt. 2013 s. 879 a. 37

⁷³ Rt. 2013 s. 879 a. 30

⁷⁴ Rt. 2013 s. 879 a. 31

⁷⁵ Rt. 2011 s. 34 a. 21

tilstrekkelig at «handlingen er *egnet* til å gjøre det».⁷⁶ Det vil dermed bli en mer objektiv vurdering av om handlingen er av en slik art at den, sammenholdt med omstendighetene for øvrig, er egnet til å ha en slik virkning.⁷⁷ I følge Sæther er dette en hensiktsmessig presisering fordi dette gjør det lettere å oppstille vurderingsfaktorer med generell gyldighet, slik at regelen kan presiseres og utvikles ytterligere.⁷⁸

Jo mer kvalifiserte handlingene er, desto mindre relevant er dermed fornærmedes frykt eller mangel på frykt. Handlingene er så alvorlige i seg selv at det må karakteriseres som mishandling uansett om offeret er redd eller ikke.

3 Strukturering og systematisering av gjeldende rett

3.1 Innledning

Det skal som nevnt i 2.6.2 foretas en samlet vurdering av forholdet for å vurdere om dette vil utgjøre mishandling av nærstående. I den forbindelse er det viktig å få frem *hvilke handlinger som kan inngå i den samlede vurderingen*. Som antydning i 2.3 er det ikke klart hvilke handlinger som faller inn under krenkelsesbegrepet. Flere av kategoriene nedenfor vil kunne betegnes som «psykisk vold». Siden dette omfatter en rekke ulike handlinger, er det nødvendig å dele også psykisk vold opp i flere kategorier. Krenkelsesbegrepet er ikke begrenset til psykiske krenkelser.

De ulike kategoriene er indirekte mishandling, punkt 3.2, verbale krenkelser, punkt 3.3, kontrollerende atferd, punkt 3.4, trusler om ikke-straffbar atferd, punkt 3.5 og skremmende atferd, punkt 3.6. Tilslutt tar jeg for meg seksuelle krenkelser og mangel på nødvendig stell og pleie. Disse er plassert under en restkategori i punkt 3.7, da de ikke passer i de øvrige kategoriene. Ved en slik systematikk vil det være enklere å vurdere hvilke handlinger som vil utgjøre en straffbar krenkelse etter § 282.

Kapittel 3 er omfattende og omhandler en rekke underpunkter. Jeg har valgt en slik fremstilling fordi jeg mener at de ulike handlingene skal vurderes samlet under ett kapittel. Jeg vil gå nokså inngående inn på faktumet i flere avgjørelser. Dette er nødvendig for å få frem nøyaktig hva mishandlingen i den konkrete avgjørelsen nærmere besto av.

---

⁷⁶ Rt. 2014 s. 695 a. 15 (min kursivering) se også HR-2018-112-A a. 18

⁷⁷ Sæther (2016) s. 530

⁷⁸ Sæther (2016) s. 530

3.2 Indirekte mishandling

3.2.1 Generelt

Indirekte mishandlinger er at en person ikke direkte blir utsatt for mishandling, men er vitne til at en nærstående blir mishandlet. Vitnet vil også kunne *leve i volden*⁷⁹, da mishandlingen er en del av ens hverdag. Barn som overværer gjentatt fysisk og psykisk mishandling har et selvstendig vern etter strl. § 282, jf. **Rt. 2010 s. 949**. I denne saken hadde en stefar på et tidsrom på cirka to år jevnlig utsatt barnets mor for psykisk og fysisk vold. Spørsmålet for Høyesterett var om barnet var blitt utsatt for en selvstendig krenkelse ved å være vitne til morens mishandling. En enstemmig Høyesterett fant det «ikke tvilsomt» at den indirekte virkningen mishandlingen har for barnet kan representere en selvstendig krenkelse etter § 282.⁸⁰

Det avgjørende for Høyesterett ved vurderingen var hva virkningene av å overvære vold besto av, sett i sammenheng med kjernen i bestemmelsen.⁸¹ Skadevirkningene for barn som er vitne til mishandling er svært lik virkningene av å være direkte utsatt for mishandling.⁸²

Førstvoterende anså kjernen i bestemmelsen fullt ut gjorde seg gjeldende for barn som er vitne til vold og den «*vedvarende utrygghet og betydelige risiko for langvarige skadevirkninger*» kan gjenfinnes hos barn som overværer mishandling.⁸³ Standpunktet er blant annet fulgt opp i **Rt. 2015 s. 827**, hvor en far ble domfelt for fysisk vold mot to av de eldste barna, og indirekte mishandling av de tre yngste. Høyesterett la vekt på at omfanget, arten av krenkelsene og hyppigheten gjorde det «unngåelig at ikke søsknene [hadde] vært vitne til deler av volden».⁸⁴ Mannen ble dermed domfelt for mishandling av alle fem barna.

3.2.2 Indirekte mishandling av voksne

Det å være vitne til at en nærstående blir mishandlet kan også skape frykt hos voksne mennesker. Spørsmålet er således om dette er tilstrekkelig for å anse personen som selvstendig fornærmet etter § 282.

Indirekte mishandling av voksne ble behandlet i **HR-2018-112-A**. En mann hadde oppsøkt sin tidligere samboer og hennes nye kjæreste på deres bopel. Det oppsto et basketak mellom

---

⁷⁹ NOU 2003:31 s. 62

⁸⁰ Rt. 2010 s. 949 a. 22

⁸¹ Rt. 2010 s. 949 a. 17

⁸² NOU 2003:31 s. 63

⁸³ Rt. 2010 s. 949 a. 22 (min kursivering)

⁸⁴ Rt. 2015 s. 827 a. 13

mannen og den nye kjæresten, hvorpå tiltalte skallet til den nye kjæresten slik at han fikk en hevelse og et kutt. Tiltalte ble holdt fast til politiet kom. Høyesterett skulle ta stilling til om denne hendelsen og tre andre hendelser kunne føre til domfellelse for mishandling av ekssamboeren. Førstvoterende uttalte at indirekte mishandling av voksne «*neppe alene kan danne grunnlag for fellelse etter § 282*».⁸⁵ Høyesterett la til grunn at det gjaldt et mindre alvorlig forhold, «og den som var vitne til hendelsen ikke var et barn».⁸⁶ Det må med dette legges til grunn at Høyesterett ikke vil strekke regelen så langt at indirekte mishandling av voksne kan utgjøre en selvstendig krenkelse etter § 282. Kjernen i bestemmelsen er nettopp den vedvarende og gjentakende mishandlingen av personen selv. Indirekte mishandling av voksne vil være et stykke unna kjernen da krenkelsen ikke utøves mot en selv direkte og skadevirkningene vil ikke være like alvorlige som for barn.

Indirekte mishandling vil likevel kunne være et moment i den samlede vurderingen. Førstvoterende uttaler videre at «*når forholdet sees i sammenheng med de øvrige handlingene mener jeg at også dette må kunne karakteriseres som en krenkelse som var egnet til å skape frykt for mishandling*».⁸⁷ Høyesterett kom likevel til at handlingene i det konkrete tilfellet samlet sett ikke oppfylte terskelen for domfellelse for mishandling. Tiltalte ble i stedet domfelt for hensynsløs atferd og grov kroppskrenkelse. Indirekte mishandling kan dermed utgjøre en krenkelse dersom dette inngår i regimet av frykt som fornærmede utsettes for. Det må således være kombinert med krenkelser av mer direkte karakter.

Det kan problematiseres om indirekte mishandling kan utgjøre en selvstendig krenkelse ved særlige sårbare grupper som eldre og funksjonshemmede. Det å ikke kunne forhindre vold mot andre kan i noen tilfeller være mer inngripende enn å utsettes for den direkte.⁸⁸ I Rt. 2012 s. 1313 fremhevet Høyesterett at eldre har et særlig krav på vern mot vold, da det ofte vil være vanskeligere for dem å beskytte seg. Høyesterett anså det nærliggende å trekke en linje mellom eldre som utsettes for vold av sine barn og foreldres vold mot barn.⁸⁹ Dette synet kan også gjøre seg gjeldende for indirekte mishandling. På den andre siden skal straff kun anvendes om det er hensiktsmessig og andre reaksjoner ikke er tilstrekkelige. I de fleste tilfeller vil det kunne være tilstrekkelig å domfelle for mishandling av den krenkelsene direkte retter seg mot.

---

⁸⁵ HR-2018-112-A a. 21 (min kursivering)

⁸⁶ HR-2018-112-A a. 21

⁸⁷ HR-2018-112-A a. 21 (min kursivering)

⁸⁸ NOU 2003:31 s. 62

⁸⁹ Rt. 2012 s. 1313 s. 12

3.2.3 Kan en alvorlig hendelse føre til domfellelse?

Det er på det rene at barn som overværer gjentatt fysisk og psykisk mishandling har et selvstendig vern etter strl. § 282. Spørsmålet er dernest om barn som overværer en enkeltstående hendelse kan føre til at grensen for det som er straffbart er overskredet.

En alvorlig voldshendelse vil kunne være egnet til å skape frykt for nye krenkelser både hos den som utsettes for volden, og den som er vitne til volden. Det følger imidlertid av skadefølgeprinsippet at det må oppstilles en grense for hva slags negative virkninger som skal bekjempes med straff. Ved en enkeltstående hendelse, vil ikke barn på samme måte oppleve å «leve i volden». Også her må det være tilstrekkelig å domfelle gjerningspersonen for den direkte volden. Det må dermed legges til grunn at barn som overværer en enkeltstående alvorlig voldshandling ikke kan anses som fornærmet i relasjon til § 282. Dette vil likevel være et straffeskjerpene moment i utmålingsvurderingen.⁹⁰

3.3 Verbale krenkelser

3.3.1 Generelt

Verbale krenkelser retter seg både mot krenkende utsagn som nedsettende bemerkninger og skjellsord, samt sinneutbrudd ved kjefting og roping. Enkelte hevder at verbale krenkelser kun er et utmålingsmoment.⁹¹ Det er likevel på det rene at verbale krenkelser er straffbart etter strl. § 282.⁹² Problemstillingen i dette punktet er hvor mye som skal til for domfellelse, og om verbale krenkelser kan tjene som en selvstendig krenkelse etter § 282.

3.3.2 Hvor mye må til for at de verbale utsagnene skal regnes som straffbar krenkelse?

3.3.2.1 Kritikk ikke tilstrekkelig

Det følger av Rt. 2013 s. 879 at det skal nok en god del mer til for domfellelse for utelukkende psykisk mishandling enn der mishandlingen er både fysisk og psykisk.⁹³ **HR-2018-390-A** viser at de krenkende utsagnene må være av en viss styrke for at dette skal føre til domfellelse. Avgjørelsen retter seg riktignok mot straffutmåling, men den er relevant ved spørsmålet om hvilke handlinger som kan regnes som straffbar mishandling. Tiltalte hadde snakket nedsettende om samboerens utseende og hennes yrke. Han kritiserte også samboeren

---

⁹⁰ Rt. 2010 s. 129 a. 22

⁹¹ Sæther (2016) s. 528

⁹² Se blant annet Rt. 2005 s. 398, Rt. 2007 s. 1852, Rt. 2013 s. 329

⁹³ Rt. 2010 s. 949 a. 30

for hvordan hun var som mor, samt bagateller som at hun brukte for mye penger eller hun dusjet for lenge. Disse verbale utsagnene var ikke kvalifiserte nok til domfellelse etter § 282. Se punkt 3.4.2 hvor avgjørelsen behandles ytterligere.

3.3.2.2 Nedlatende eller nedverdiggende utsagn eller atferd

To høyesterettsavgjørelser er avgjørende ved klarleggingen av den nedre grensen. I begge avgjørelsene var det ikke utøvd fysisk vold mot fornærmede. Den første er **Rt. 2010 s. 949**, hvor en mann var dømt for indirekte mishandling, se punkt 3.2.1. I tillegg til dette, ble mannen dømt for psykisk mishandling direkte rettet mot barnet. Tiltalte hadde kalt barnet for «hore», «dum», «udugelig» og lignende ved en rekke anledninger. Høyesterett fant at de verbale krenkelsene, den indirekte mishandlingen og tiltaltes kontrollerende atferd måtte under ett karakteriseres som mishandling av datteren.⁹⁴

Den andre avgjørelsen er **Rt. 2013 s. 879**. Avgjørelsen omhandlet lagmannsrettens domsgrunner, men Høyesterett kommer med noen viktige bemerkninger om psykisk mishandling. Utskjellingen og den nedverdiggende behandlingen nevnt i punkt 2.4 ble ansett som psykisk vold av Høyesterett.⁹⁵ Tiltalte hadde også jevnlig kommet med nedsettende bemerkninger som «du er for tjukk» (sic), «for dum», «for lite sexy», «din horetøs» og lignende. Dette ble imidlertid ikke ansett som så alvorlig at det kunne anses som psykisk mishandling.⁹⁶

Av underrettspraksis kan det vises til blant annet **LF-2015-84733**, hvor en mor hadde mishandlet sine barn over en periode på 3 år. Hun hadde jevnlig skjelt ut barna og kalt dem nedsettende bemerkninger som «drittunger», «jævelunger», «fettkjærring», «feit» og «brilleslange». Lagmannsretten kom til at moren hadde «*krenket alle sine barn med verbale stygge og skremmende utsagn*» (sic).⁹⁷ Moren hadde i tillegg involvert barna i kranglene mellom henne og samboeren, og oppfordret barna til å fremsette nedsettende bemerkninger mot han. Ved en anledning hadde hun oppfordret ett av barna til å knivstikke samboeren. Til tross for at det dreide seg om et begrenset antall hendelser, anså retten forholdet som «innenfor kjerneområdet for anvendelsen av § 219».⁹⁸

---

⁹⁴ Rt. 2010 s. 949 a. 26 og 27

⁹⁵ Rt. 2013 s. 879 a. 36

⁹⁶ Rt. 2013 s. 879 a. 32 og 36

⁹⁷ LF-2015-84733 s. 7 (min kursivering)

⁹⁸ LF-2015-84733 s. 7

En interessant dom er **TVALD-2016-156747**. Retten la til grunn at det å snakke nedsettende om et familiemedlem over tid, er en krenkelse som rammes av bestemmelsen.⁹⁹ Moren hadde blant annet kalt datteren på 13 år for «idiot», «hypokonder» og «jævla dritt». Moren ble også domfelt for å ha unndratt datteren helsehjelp, som tilslutt endte med datterens død. Sees dette i sammenheng med øvrig praksis på området, kan ikke de nedsettende bemerkningene anses som så veldig grove. Årsaken til at dette likevel ble ansett som en straffbar krenkelse, må nok være den spesielt sårbare situasjonen datteren var i. Jenta led av alvorlig anoreksi og var isolert fra omverden på det tidspunktet de verbale krenkelsene ble fremsatt. Uttalelsen om at datteren var en hypokonder ble skrevet til datteren når hun hadde bedt moren om legehjelp. Dommen er ikke rettskraftig, og det blir interessant å se om lagmannsretten kommer til et tilsvarende resultat. Dommen vil behandles nærmere i 3.5.2 og 3.7.3.

En avgjørelse hvor de verbale krenkelsene ikke var tilstrekkelig grove er **LH-2017-45202**. En mann hadde kalt sine barn og stebarn for «drittunger», bedt dem «reise til helvete» og sa han var lei av å ha dem i hus.

Rettspraksis viser at verbale krenkelser må være av en svært nedlatende eller nedverdiggende karakter for at det skal utgjøre en straffbar krenkelse. Enten at uttalelsen har et svært nedverdiggende innhold eller gitt under svært spesielle omstendigheter. Slike krenkelser kan føre til store skadevirkninger hos ofrene. Mindre alvorlige utsagn som «drittunger» eller vanlig kjefting vil kunne være ubehagelig for den det rettes mot. I tråd med skadefølgeprinsippet må det dermed avgrenses mot slike utsagn. Videre må de verbale krenkelsene være gjentakende og vedvarende. Enkeltstående utsagn vil ikke være av en slik alvorlighetsgrad som loven krever.

Er grensen for voksne ofre høyere enn hvor fornærmede er et barn? Høyesterettspraksis kan tyde på det. I begge avgjørelsene referert over ble fornærmede kalt dum og hore. Kun i førstnevnte dom ble dette ansett som en krenkelse. I en rekke underrettsavgjørelser ble verbale krenkelser av voksne ansett som en del av den straffbare atferden.¹⁰⁰ Imidlertid hadde tiltalte i samtlige avgjørelser utøvd vold og andre krenkelser i tillegg til utsagnene.

Fornærmede hadde levd under en konstant frykt, og de verbale krenkelsene utgjorde kun en liten del av den straffbare atferden.

---

⁹⁹ TVALD-2016-156747 s. 8

¹⁰⁰ LE-2018-37316, LB-2017-26372, LB-2017-174446, LA-2017-102891 for å nevne noen

3.3.3 Kan verbale krenkelser utgjøre en selvstendig krenkelse?

Spørsmålet om verbale krenkelser kunne utgjøre en selvstendig krenkelse ble behandlet i **Rt. 2013 s. 329**. En far hadde slått og sparket sin sønn jevnlig fra gutten var 7-8 år til han var 16 år. Den fysiske volden sluttet i 2001 da sønnen på 16 år slo tilbake. Gjennom hele denne perioden utsatte han sønnen for verbale krenkelser, som varte frem til sønnen var 25 år. De aggressive og nedlatende skjellsordene var blant annet «*fjollehode, hengerøv, klummerrøv, dumpe og idiot*». Dersom de verbale krenkelsene ikke var straffbart etter § 219, var straffeansvaret for faren foreldet da det var gått mer enn ti år siden voldsutøvelsen opphørte, jf. strl. § 67, jf. § 68. Spørsmålet for Høyesterett var om de verbale utbruddene falt inn under straffeloven 1905 § 219, slik at faren kunne domfelles for ett straffbart forhold. En enstemmig Høyesterett svarte bekreftende på dette.

Høyesterett fant at en del av de handlingene som sønnen ble utsatt for i perioden etter 2001, ville isolert sett ikke kvalifisert som en overtredelse av strl. § 219. Når atferd som isolert sett ikke fyller gjerningsinnholdet i bestemmelsen inngår i et «regime» preget av krenkelser som samlet sett gir en slik alvorlighetsgrad at § 219 er anvendelig, må de mindre alvorlige krenkelsene tas med i den samlede vurderingen.¹⁰¹ Siden sønnen hadde vokst opp under farens regime med en kombinasjon av raseri og fysisk vold, samt at krenkelsene hadde gått som en rød tråd gjennom livet til sønnen var det etter Høyesteretts syn riktig å anse dette som et samlet bilde.¹⁰² Anken ble således forkastet av Høyesterett.

Verbale krenkelser er med dette ikke kvalifisert nok til å alene føre til domfellelse. Inngår de i et regime preget av krenkelser som samlet sett gjør at forholdet blir så alvorlig at det kan karakteriseres som mishandling vil de være relevant ved den samlede vurderingen.

3.4 Kontrollerende atferd

3.4.1 Innledning

Med kontrollerende atferd menes det å bestemme hva en annen person skal gjøre eller ikke, vite hvor personen befinner seg eller foretar seg til enhver tid. For å kunne opprette en slik kontroll over en annen, må en bruke ulike kontrollmidler som gjør at personen frykter for hva som vil skje om ikke en adlyder. Slike midler kan være vold, tvang og trusler. Kontroll henger derfor nært sammen med disse alternativene i strl. § 282. Kontrollmidlene kan også være handlinger som ikke er straffbart etter de øvrige handlingsalternativene. Det kan være å fjerne

---

¹⁰¹ Rt. 2013 s. 329 a. 13

¹⁰² Rt. 2013 s. 329 a. 14

offerets telefon eller nøkler, nekte offeret å ringe eller treffe slektninger.¹⁰³ Dette er atferd som Kvinnevoldsutvalget mener er ledd i den mishandlingen offeret utsettes for. Det er slike kontrollmidler det skal fokuseres på i det følgende.

*«For mange kvinner innebærer volden at mannen tar systematisk og fullstendig kontroll over hennes liv. Kontrollen bygges opp gradvis og danner et nett som kvinnen veves inn i».*¹⁰⁴

Spørsmålet blir således om en slik atferd er en straffbar krenkelse etter strl. § 282. Høyesterett svarte bekreftende på dette i **Rt. 2010 s. 949**. Foruten den indirekte mishandlingen av jenta og de verbale krenkelsene, hadde stefaren «kontrollert hele familiens atferd og familieliv».¹⁰⁵ Disse forholdene måtte under ett karakteriseres som mishandling.¹⁰⁶ Forholdet ble ansett som grovt, «[s]jett hen til den relativt massivt kontrollerende adferd som A har utvist ... [og] hans opptreden har hatt preg av terrorisering av familien».¹⁰⁷ Det er ikke forklart hva den kontrollerende atferden nærmere besto av.

Ut over denne avgjørelsen foreligger det ingen høyesterettspraksis hvor det tas stilling til kontrollerende atferd ved lovanvendelsesspørsmålet. For en nærmere avklaring av hvilke kontrollhandlinger som kan være straffbar vil det først vises til to Høyesterettsavgjørelser om straffutmåling. Deretter vil jeg undersøke en omfattende underrettspraksis hvor kontroll er en del av den straffbare atferden. De ulike formene for kontroll har jeg delt inn i underkategoriene isolasjon, overvåking og økonomisk kontroll.

3.4.2 Kontrollerende atferd ved straffutmåling

Den første dommen er **Rt. 2007 s. 1537**, hvor tiltalte hadde satt begrensninger for fornærmedes bevegelsesfrihet og hvem hun fikk lov til å møte. Samboeren fikk ikke besøke moren sin uten at tiltalte eller barna var med. Hun ble straffet psykisk hvis hun hadde kontakt med noen han ikke likte. For å unngå ubehageligheter, innrettet hun seg etter hans krav. Høyesterett uttalte at det dreide seg om fysisk og psykisk mishandling over lang tid, og den kontrollerende atferden ble ansett som en del av det samlede bildet.

Den neste avgjørelsen er **HR-2018-390-A**, som er kort nevnt under punkt 3.3.2.1. I tillegg til de nedsettende bemerkningene, fant lagmannsretten det bevist at tiltalte i tiltakende grad

---

¹⁰³ NOU: 2003: 31 s. 144

¹⁰⁴ NOU: 2003: 31 s. 50 (min kursivering)

¹⁰⁵ Rt. 2010 s. 949 a. 26

¹⁰⁶ Rt. 2010 s. 949 a. 26

¹⁰⁷ Rt. 2010 s. 949 a. 29

hadde opptrådt kontrollerende og dominerende ovenfor samboeren. Den kontrollerende atferden startet sommeren 2012 og varte helt frem til forholdet ble oppløst. Tiltalte krevde å vite hvor fornærmede var til enhver tid. Han kunne oppsøke henne når hun var på kafe, ringe henne for å vite hvor hun var og kreve at hun kom hjem på kort varsel. Tiltaltes oppførsel frem til påsken 2014 ble ikke ansett som tilstrekkelig alvorlig for domfellelse. Handlingene dannet likevel «bakgrunnen for det regimet av frykt og fornedrelse som etter hvert utviklet seg».¹⁰⁸ I påsken 2014 begynte tiltalte også å utsette fornærmede for fysisk vold. I denne perioden utsatte han sin samboer for en «total kontroll som satte henne i konstant ubalanse og frykt, og som utgjorde en psykisk mishandling av henne».¹⁰⁹ Høyesterett la til grunn at forholdet lå i nedre sjikt av hva som rammes av § 282, fordi forholdet strakk seg over en relativt kort periode på åtte måneder og volden var ikke av det alvorligste slaget. Samtidig var det «*fryktregimet med kontroll, sanksjoner og psykisk nedbryting som A etablerte rundt samboeren alvorlig*».¹¹⁰

Avgjørelsene viser at kontrollerende atferd både er et moment ved lovanvendelsen og straffutmålingen. Konkret hvilke typer kontroll skal behandles i det følgende.

3.4.3 Isolasjon/innskrenkning av bevegelsesfriheten

3.4.3.1 Generelt

Med isolasjon og innskrenkning av bevegelsesfriheten menes ikke frihetsberøvelse som beskrevet i strl. § 254, fordi friheten egentlig ikke er fratatt personen. Fornærmede er fri til å gå, men på grunn av det kontrollregimet en lever under, velger fornærmede å ikke gå av frykt for hva konsekvensene kan bli. En slik kontroll beskrives av Hammerlin 2002:

*«[isolasjonen] kan skje ved at mannen ønsker kontroll med hva kvinnen gjør, hvem hun treffer osv. Mannen kan legitimere sitt ønske om kontroll ved å henvise til at han er sjalu. Å treffe andre kan i slike tilfeller bidra til å utløse vold eller trusler om vold fra mannens side. Også dette er med å isolere kvinnen».*¹¹¹ Dette gjør seg også gjeldende for menn så vel som barn som utsettes for mishandling.

I det følgende vises det til fire underrettsavgjørelser ved vurderingen om isolasjon utgjør en straffbar krenkelse.

---

¹⁰⁸ HR-2018-390-A a. 36

¹⁰⁹ HR-2018-390-A a. 38

¹¹⁰ HR-2018-390-A a. 40 (min kursivering)

¹¹¹ NOU 2003: 31 s. 50 (min kursivering)

3.4.3.2 Er isolasjon en straffbar krenkelse?

I den første avgjørelsen, **LE-2018-37316** hadde domfelte tatt samboerens mobiltelefon og bilnøkler slik at hennes bevegelsesfrihet ble innskrenket. Han skulle ha oversikt over hvor hun var og hvem hun hadde kontakt med til en hver tid. Tiltalte hadde i tillegg utsatt samboeren for fysisk vold, drapstrusler og verbale krenkelser. Lagmannsretten fant at dette samlet innebar at han «etablerte et kontrollregime der hun ble tvunget til lydighet» som gjorde at hun ikke turte å avslutte forholdet.¹¹² Lagmannsretten anså en «atferd som er så truende og plagsom at den som vil ut av et forhold ikke tør dette av frykt for egen helse, *innebærer i seg sjøl mishandling*» (sic).¹¹³ På bakgrunn av at mishandlingen hadde pågått sammenhengende i en periode på nesten åtte år, ble mishandlingen ansett som grov, jf. strl. § 282, jf. § 283.

I en nokså spesiell sak fra Hålogaland lagmannsrett, **LH-2018-72022** hadde en mor utsatt sine trillinger for mishandling over en periode på over ti år. Moren utsatte barna for frihetsberøvelse, verbale krenkelser og fysisk vold. Hun hadde også utsatt barna for isolasjon uten at dette kunne regnes som en frihetsberøvelse. Barna ble pålagt å oppholde seg i et bestemt rom opp til flere dager som en form for avstraffelse. Døren var flere ganger ulåst, men barna turte ikke gå ut før moren tillot det. Retten fant at handlingene dannet et mønster som resulterte i at barna levde under et regime preget av kontinuerlig utrygghet og frykt.

I **LB-2017-173155** hadde en mann nektet sin kone å forlate leiligheten alene, og hun fikk heller ikke lov å snakke i telefonen uten at tiltalte eller noen i hans familie hørte på. Fornærmede fikk ikke gå på norskkurs og kunne ikke gjøre noe av fri vilje. Retten var overbevist om at tiltalte hadde begrenset fornærmedes bevegelsesfrihet. Dette, sammen med vold, trusler og de verbale krenkelser gjorde at tiltalte ble domfelt for mishandling av ektefellen. Et lignende faktum følger av **LB-2016-209051**, hvor tiltalte nektet sin kone å ha egne bekjentskaper eller fullføre norskkurs. Han krenket også sin kone verbalt ved nedsettende bemerkninger og beskyldninger om utroskap, samt fysisk vold som ikke ble ansett som av det alvorlige slaget. Da krenkelsene hadde pågått i mer enn fem år, ble mishandlingen ansett som grov, jf. strl. § 283, jf. § 282.

For samtlige avgjørelser ble isolasjonen ansett som en psykisk mishandling av ofrene. Sammenholdes dette med høyesterettsavgjørelsene om utmåling, må det legges til grunn at isolasjon er straffbart etter § 282. Isolasjon er også innenfor bestemmelsens kjerneområde – den er vedvarende og gjentakende. I tillegg kan isolasjonen få negative skadevirkninger på

---

¹¹² LE-2018-37316 s. 12

¹¹³ LE-2018-37316 s. 12

offerets integritet. Offeret kan oppleve en følelse av avmakt – en følelse av håpløshet og av å være fanget.¹¹⁴ Dette er med på å redusere personens følelse av egenverd.¹¹⁵ En slik virkning må anses som noe mer enn kun psykisk ubehag, jf. skadefølgeprinsippet. Isolasjon utgjør således en krenkelse etter strl. § 282.

3.4.3.3 Når utgjør isolasjon en straffbar krenkelse etter § 282?

I de nevnte avgjørelsene hadde tiltalte også utøvd fysisk vold mot fornærmede. I slike tilfeller vil det lettere føre til domfellelse for mishandling, da vold er et effektivt kontrollmiddel. I samtlige avgjørelser ble den fysiske volden likevel ansett som mindre grov, og det avgjørende for domfellelsen var den psykiske mishandlingen de fornærmede ble utsatt for.¹¹⁶

Hvordan stiller det seg så ved fravær av vold? Høyesteretts avgjørelse HR-2018-390-A viser at det må noe mer til enn å kreve hvor personen er og at en må komme hjem på kort varsel. Ved fravær av vold, må gjerningspersonen ha andre kontrollmidler for å isolere den fornærmede. Vil redselen for sinneutbrudd og krangler være nok for at isolasjonen alene kan føre til domfellelse? I følge HR-2018-390-A er dette sannsynligvis ikke nok. Enn hvis overgriperen etter en stund begynner med vold, vil forholdet forut for dette være en del av den straffbare atferden? Legger en til grunn denne avgjørelsen er ikke dette en del av den straffbare atferden, men legger kun bakgrunnen for det senere regimet. Det kan være vanskelig å trekke et skille for når det straffbare forholdet begynner å oppstå, da de fleste mishandlingsforhold er gode i begynnelsen. Men når fornærmede mister kontroll over sin egen autonomi og begynner å gå med på ting som en egentlig ikke ønsker i frykt for konsekvensene, må dette kunne regnes som en straffbar krenkelse.

3.4.4 Overvåking/krenkelse av privatlivet

3.4.4.1 Generelt

Denne atferden retter seg mot at gjerningspersonen overvåker hva fornærmede til en hver tid foretar seg, overvåker fornærmedes medier og lignende for å vite hva fornærmede gjør og hvem han eller hun har kontakt med.

3.4.4.2 Er overvåking en straffbar krenkelse?

Rt.2010 s. 949, hvor tiltalte ble domfelt for indirekte mishandling og psykisk mishandling av stedatteren er også av relevans i denne forbindelse. Tiltaltes trusler om overvåking av

---

¹¹⁴ NOU 2003: 31 s. 50

¹¹⁵ NOU 2003: 31 s. 50

¹¹⁶ LB-2016-209051 s.5, LB-2017-173155 s. 12, LE-2018-37316 s. 12 og LH-2018-72022 s. 8

stedatterens og samboerens data-og telekommunikasjon i hans fravær ble ansett av Høyesterett som en del av mishandlingen jenta ble utsatt for.

Av underrettspraksis vises det blant annet til **LB-2017-26372**. En mann var tiltalt for omfattende fysisk og psykisk mishandling av sin samboer. Den kontrollerende atferden besto av at fornærmede ikke fikk lov til å dusje eller gå på do med døren lukket, fordi tiltalte skulle se at hun ikke onanerte. Tiltalte måtte også til enhver tid ha kontroll på hvor fornærmede befant seg. Hun måtte ringe for å bekrefte at hun var på vei til eller fra jobb, og han ringte både henne og arbeidsplassen hennes ved flere anledninger. Lagmannsretten fant det ikke tvilsomt at de fysiske og psykiske krenkelsene fornærmede ble utsatt for var å anse som mishandling i nære relasjoner.

I **LA-2017-57079** hadde tiltalte utøvet vold, tvang og trusler mot fornærmede. Det avgjørende for at forholdet var å anse som mishandling, var drapstruslene og den psykiske volden som fornærmede ble utsatt for. En del av den psykiske volden var svært fornedrende og nedbrytende for fornærmedes psykiske helse. Tiltalte hadde ved gjentatte anledninger krevd at samboeren måtte gå med bleier uten at hun hadde et behov for, eller et ønske om dette. Hele perioden hadde tiltalte kontrollert hvor fornærmede var og hvem hun hadde kontakt med. Han kontrollerte hennes telefon og facebookkonto. For retten var det ingen tvil om at den fysiske og psykiske volden medførte at fornærmede levde i en tilstand av konstant frykt for nye overgrep.

Også i **TOSLO-2017-136584** hadde tiltalte overvåket fornærmedes elektronikk, post og lignende. Mannen hadde også utsatt konen for vold, verbale krenkelser og isolasjon. Kvinnen ble gjentatte ganger kastet ut av deres felles hjem uten nøkler. Fornærmede måtte redegjøre for hva hun gjorde når hun ikke var hjemme og ble instruert om hva hun skulle si da hun snakket med familien over telefon. Retten fant det bevis at tiltalte utsatte fornærmede for psykisk mishandling i form av trusler, samt dominerende og skremmende adferd og sjikane. I tillegg medførte hans sjalusi, som etter rettens syn synes å ha vært ubegrunnet, at han opptrådte svært kontrollerende overfor ektefellen. Denne dommen vil berøres nærmere i punkt 3.6.2.3.

I **LB-2018-51739** hadde en mann over en periode på to måneder mishandlet sin samboer fysisk og psykisk. Hun fikk ikke ha kontakt med hvem hun ville. Tiltalte sjekket hennes telefon og kilometerstand på bilen for å kontrollere hvor hun hadde vært. Han ble også med henne på jobb og kom hjem i løpet av arbeidsdagen for å sjekke hva hun drev med. Den

kontrollerende atferden, volden og de verbale krenkelsene ble ansett som innenfor kjerneområdet for bestemmelsen, og tiltalte ble dømt for mishandling.

Rettspraksis viser at overvåking er en straffbar krenkelse. Også denne formen for kontroll er innenfor bestemmelsens kjerneområde. En slik atferd vil krenke offerets privatliv og kan medføre skadevirkninger av tilsvarende karakter som ved isolasjon. Det er dermed i tråd med skadefølgeprinsippet å anse overvåkning som straffbart.

3.4.4.3 Hvor mye må til for at overvåkningen skal anses som straffbar?

I samtlige avgjørelser nevnt over, hadde domfelte også utøvd fysisk vold mot fornærmede. Siden psykiske krenkelser alene kan føre til domfellelse etter § 282 er det ikke et krav om at tiltalte også må ha utøvd fysisk vold. Ved fravær av vold må det stilles strengere krav til den psykiske volden. Det er flere gråsoner ved en slik type atferd. Det er av og til sjekke partneres telefon eller kreve å få se på telefonen vil ikke innebære en krenkelse. Rettspraksis viser at det må en del til i intensitet og omfang. I HR-2018-390-A var det å kreve å vite hvor samboeren var til enhver tid ikke tilstrekkelig. Underrettspraksis viser at fornærmede må ha blitt overvåket på alle plan – hvor de var, hvem de hadde kontakt med og hva de fikk lov til å gjøre. Overvåkningen var konstant og i flere tilfeller langvarig. Som Rt. 2010 s. 949 viser, må ikke overvåkningen faktisk ha skjedd – det er tilstrekkelig at fornærmede tror at en blir overvåket.

3.4.5 Økonomisk kontroll

3.4.5.1 Generelt

Økonomisk kontroll er å forhindre en persons rådighet over egen økonomi. Dette innebærer at vedkommende nektes adgang til bankkonto, forhindres å ha egen inntekt, eller tvinges til å underskrive på lån og risikerer å bli sittende med stor gjeld.¹¹⁷ Problemstillingen er således om en slik atferd kan utgjøre en straffbar krenkelse.

3.4.5.2 Kan økonomisk kontroll anses som en straffbar krenkelse?

Det er begrenset med rettskilder som kan besvare dette spørsmålet. Kvinnevoldsutvalget viser til en amerikansk studie «*Domestic Abuse Intervention Project*», hvor det er konkretisert noen av mekanismene som kan inngå i de ulike formene for mishandling som en partner kan

---

¹¹⁷ Meld. St. 15 s. 25 (min kursivering)

utsettes for.¹¹⁸ I den forbindelse nevnes bruk av økonomisk makt.¹¹⁹ Økonomisk kontroll er ikke ytterligere kommentert av utvalget.

Den alminnelige oppfatningen er likevel at økonomisk kontroll er straffbar mishandling etter § 282. Se for eksempel veiviser ved vold og overgrep av Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS).¹²⁰ Også i regjeringens melding til Stortinget legges det til grunn at økonomisk vold er en form for mishandling.¹²¹ Etterarbeider har liten rettskildemessig vekt ved avgjørelsen av rettslige spørsmål, spesielt på strafferettens område. I følge Eskeland taler lovkravet i GrL § 96 «med tyngde mot at det skal legges vekt på hvordan regjeringen eller Stortinget i ettertid tolker en straffebestemmelse».¹²² På den andre siden må regjeringens uttalelse sees på som en presisering av hva som kan falle inn under en vid ordlyd. Ordlyden «andre krenkelser» er ikke til hinder for at økonomisk kontroll kan anses som en krenkelse etter § 282.

Av eksempler på underrettspraksis kan det nevnes **LB-2016-209051**, hvor tiltalte hadde isolert sin kone over lengre tid, se punkt 3.4.3.2. Tiltalte hadde også ved gjentatte anledninger tatt sin kones NAV-penger og bruk dem på seg selv. I **LA-2018-34208** fikk fornærmede ikke bruke sine egne penger uten sin ektefelles tillatelse. Dette kombinert med vold og verbale krenkelser ble ansett som mishandling av retten.

I **LA-2017-102891** hadde tiltalte ved en anledning tatt en biffkniv og stukket denne gjennom noen lånepapirer som lå på et bord, for å få samboeren til å signere på lånepapirene. Flertallet la til grunn at tiltalte var kontrollerende og styrende og fornærmede innrettet seg i tråd med tiltaltes forventninger for å unngå å provosere han, og for å stagge situasjoner når de eskalerte. Mannen ble således domfelt for mishandling av samboeren.

Lovens ordlyd, den alminnelige samfunnsoppfatningen og underrettspraksis trekker i retning av at økonomisk kontroll utgjør en krenkelse etter § 282. Siden hverken forarbeider eller Høyesterett har uttalt seg om økonomi, må de øvrige rettskildene kunne legges til grunn.

Økonomisk kontroll vil ikke alene være av en slik alvorlighetsgrad som bestemmelsen krever. Det er også et stykke utenfor lovens kjerneområde. Men siden rettskildene har lagt vekt på

---

¹¹⁸ NOU 2003: 31 s. 50

¹¹⁹ NOU 2003: 31 s. 50

¹²⁰ <https://dinutvei.no/om-vold/244-ulike-former-for-vold>

¹²¹ Meld. St. 15 s. 25

¹²² Eskeland (2015) s. 113

økonomisk vold i den samlede vurderingen, må det i alle fall kunne legges til grunn at økonomisk kontroll ikke er irrelevant ved den samlede vurderingen.

3.4.6 Kan kontrollerende atferd utgjøre en selvstendig krenkelse?

Det foreligger ingen avgjørelser hvor kontrollerende atferd alene er blitt ansett som straffbar. Spørsmålet i dette punktet er om en slik atferd er av en så kvalifisert karakter at dette alene kan utgjøre en krenkelse etter § 282.

I HR-2018-390-A ble den kontrollerende atferd forut for voldsutøvelsen ikke ansett som straffbar. Dette kan tyde på at kontroll ikke kan utgjøre en selvstendig krenkelse. På den andre siden, var ikke kontrollen i denne perioden av den mest graverende karakter.

Både hensynet til straffverdighet og skadefølgeprinsippet taler for at kontroll kan utgjøre en selvstendig krenkelse. Ved langvarig og omfattende kontroll, vil gjerningspersonen ta fullstendig kontroll over offerets liv. Som vi har sett under isolasjon og overvåking, kan skadevirkningene være alvorlige. En slik atferd kan også fremkalle alvorlig frykt hos fornærmede, og gjøre slik at de lar seg kontrollere i frykt for konsekvensene. Kontroll må dermed kunne utgjøre en selvstendig krenkelse, såfremt forholdet er av et visst alvor og omfang.

3.5 Trusler om ikke-straffbar atferd

3.5.1 Generelt

«Trusler» er et eget alternativ i strl. § 282, som henviser til strl. § 263 for den nærmere beskrivelsen av den straffbare atferden. Etter § 263 er trusler den som i ord eller handling truer med «straffbar atferd» slik at trusselen er «egnet til å fremkalle alvorlig frykt». Trusler om ikke-straffbar atferd kan også etter omstendighetene fremkalle alvorlig frykt. Dette omfattes ikke av alternativet «trusler». Problemstillingen blir således om slike trusler likevel skal belegges med straff under vilkåret «andre krenkelser».

Det følger av lovens forarbeider at andre krenkelser «kan være trusler som ikke rammes av § 227 [§ 263]». Trusselen må likevel være rettsstridig, jf. ulovfestede rettsstridsreservasjonen. I det følgende har jeg delt opp trusler i tre underkategorier som kan fremkalle frykt hos fornærmede. Det er ingen høyesterettsavgjørelser som omhandler dette, men en rekke avgjørelser fra underinstansene har behandlet denne problemstillingen.

3.5.2 Er trusler om ikke-straffbar atferd straffbart etter § 282?

3.5.2.1 Trusler om selvdrap

Selvdrap er ikke en straffbar handling, da det er opp til hver enkelt om de ønsker å leve eller ikke. Spørsmålet i dette punktet er om det å true sine nærmeste med å ta selvdrap kan utgjøre en straffbar krenkelse.

Det foreligger flere underrettsavgjørelser hvor slike trusler er ansett som en del av den straffbare atferden. I **LA-2017-102891**, **LE-2018-37316** og **LB-2017-131328** truet tiltalte med selvmord om fornærmede forlot ham. I samtlige avgjørelser ble disse truslene ansett som en del av den straffbare atferden, da dette var en del av fryktregimet fornærmede ble utsatt for.

Trusler om selvdrap til sine barn er behandlet i **LF-2017-195453** og **TVALD-2016-156747**. I førstnevnte dom hadde en mor gjentatt mishandlet sin datter fra hun var seks til ti år gammel. Mishandlingen besto av fysisk vold og ulike psykiske og verbale krenkelser, inkludert trusler om selvmord. I Valdresdommen var moren tiltalt for å ha unndratt datteren helsehjelp, verbale krenkelser og trusler om selvmord. Også i disse avgjørelsene ble truslene ansett som en del av regimet preget av utrygghet og frykt.

Underrettenes ensartede praksis om at truslene anses som en del av den straffbare atferden taler for at trusler om selvdrap er en straffbar krenkelse. Slike trusler mot en partner fører ofte til at fornærmede frykter for å forlate forholdet, og forblir i et slik mishandlingsforhold. For barn vil det fremkalle alvorlig frykt for å miste sin nærmeste omsorgsperson og noen de er glade i. Faren for skade er dermed noe mer enn bare et mildt ubehag. Hensynet til straffverdighet taler også for at en slik atferd skal belegges med straff.

3.5.2.2 Trusler om å ta fra barna

Trusler om å ta fra barna innebærer for det første trusselen om å fysisk ta med seg barna og forhindre partneren fra å se dem. For det andre kan det være trusler om å fortelle barnevernet at den andre er en dårlig omsorgsperson og ikke burde ha omsorgen for barna. Slike trusler er et effektivt kontrollmiddel av partneren, og kan fremkalle frykt hos fornærmede. Spørsmålet er om slike trusler er så alvorlige at de skal føre til straffansvar.

I den første avgjørelsen, **LB-2015-46082** hadde tiltalte truet sin kone med å ta med seg barna slik at de skulle vokse opp uten fornærmede. Tiltalte hadde også truet fornærmede med omfattende vold og drap. Retten fant det bevist at tiltalte hadde utsatt sin kone for vedvarende

og gjentakende vold og trusler, og denne trakasseringen og mishandlingene var i kjerneområdet for hva straffeloven § 219 var ment til å ramme.

I den andre avgjørelsen, **LB-2017-117691** ble en Brasiliansk mann dømt for mishandling av sin ektefelle, stesønn og felles datter over en periode på nærmere ti år. Han truet jevnlig hustruen og stesønnen med at han skulle ta med seg datteren til Brasil og forsvinne. Ettersom datteren hadde dobbelt statsborgerskap var det etter rettens syn grunn til å ta trusselen alvorlig. Mannen hadde også utsatt familien for omfattende psykisk og fysisk vold.

De to avgjørelsene trekker i retning av at trusler om å ta fra barna er en straffbar krenkelse. Reelle hensyn taler også for at dette skal anses straffbart. Fornærmede forlater ikke tiltalte i frykt for å miste barna. På denne måten forblir fornærmede i et mishandlingsforhold i strid med hva en egentlig ønsker.

3.5.2.3 Andre trusler

En interessant avgjørelse som omhandler ulike trusler om ikke-straffbar atferd er **LH-2017-197222**. En mann var tiltalt for å ha mishandlet sin utenlandske kone nærmest daglig over cirka fire måneder. Truslene mannen fremsatte var at han skulle sørge for at kvinnen mistet godkjenning som helsefagarbeider, samt at han skulle få henne sendt tilbake til hennes hjemland. Disse truslene, sammen med aggressiv og trakasserende oppførsel, samt ett tilfelle av vold ble ansett som mishandling av retten. Det ble lagt vekt på at hans atferd medførte at hun følte seg som en slave og fryktet for at han skulle utøve vold, samt svært engstelig for at tiltalte skulle sende henne tilbake til hjemlandet. En samlet rett anså forholdet som innenfor anvendelsesområdet for strl. § 282.

Anke over lagmannsrettens lovanvendelse og straffutmåling er blitt tillat fremmet av Høyesterett.¹²³ Det blir interessant å se hva Høyesterett vil komme frem til. Den ene retningen Høyesterett kan gå i er å anse dette som straffbart og tydeliggjøre at psykiske krenkelser er straffbare. Dette vil være i tråd med samfunnsutviklingen og utviklingen i rettspraksis for øvrig. For en person uten nettverk eller kjennskap til landet, kan trusler om å bli utsendt fra landet virke skremmende. Den andre retningen er å frifinne tiltalte for mishandling på bakgrunn av at forholdet ikke er tilstrekkelig kvalifisert. Forholdet varte over en relativt kort periode på fire måneder. Voldsepisoden og de psykiske krenkelsene var ikke av det alvorligste slaget. Høyesterett kan også komme til at slike trusler er straffbare, men i dette tilfellet var krenkelsene samlet sett ikke av et slikt alvor og omfang at det kan kvalifiseres

---

¹²³ HR-2018-2153-U

som mishandling. Uansett hvilken konklusjon Høyesterett kommer til, vil det være av stor betydning for forståelsen av krenkelsesvilkåret.

3.5.3 Hvor mye må til for at truslene skal utgjøre en straffbar krenkelse?

I tråd med Høyesteretts vurderingsnorm, må trusselen ha fremkalt frykt hos fornærmede. For at trusselen skal ha kunnet fremkalt en slik frykt, må den således ha vært reell og gitt inntrykk av at tiltalte er i stand til å realisere trusselen.

I **LE-2018-37316** hadde tiltalte verbalt truet samboeren ved en rekke anledninger. Han hadde også sendt flere SMS hvor han truet med å ta livet av seg selv og fornærmede. Slike tekstmeldinger ble også sendt til deres felles sønn som ble svært redd. I **LB-2017-131328** hadde fornærmede ved en anledning oppfattet trusselen som så akutt og reell at hun ringte legevakten for å få hjelp til å avverge selvmordet.

I **LF-2017-195453** anså retten truslene som en belastning som var del en av det psykiske regimet datteren ble utsatt for. «I tillegg til vold, brukte hun sterke ord, herunder trusler om selvmord, som B ikke hadde mulighet å komme unna».¹²⁴ I **TVALD-2016-156747** ble det fremlagt et omfattende elektronisk materiale mellom tiltalte og datteren som kunne dokumentere truslene om selvdrap. Tingretten la vekt på at:

*«gjentatte trusler fra et barns nærmeste omsorgsperson om å ta sitt eget liv, vil som regel skape usikkerhet og redsel. Billedliggjøring av hvordan selvdrapet skal skje, som her ved å kjøre ut med bil, legge seg i snøen og ta overdose medisiner, vil gjøre at truslene fremstår reelle. At mor og datter befant seg alene på en hytte ... langt fra andre nærstående, gjør ikke truslene mindre skremmende for barnet».*¹²⁵

Underrettspraksis viser at truslene som er fremsatt er av alvorlig og skremmende karakter. De må være av en viss styrke og fremstå som reelle for fornærmede for at de skal være straffbare. Trusler om ikke-straffbar atferd vil ikke alene være av en slik karakter at det kan utgjøre en krenkelse etter bestemmelsen. I samtlige avgjørelser ble ofret også utsatt for andre alvorlige krenkelser eksempelvis vold, som sammen førte til at fornærmede levde under et regime preget av utrygghet og frykt.

---

¹²⁴ LF-2017-195453 a. 8

¹²⁵ TVALD-2016-156747 s. 19

3.6 Skremmende atferd og lignende

3.6.1 Innledning

Ved skremmende atferd menes det ulike handlinger hvor gjerningspersonen ikke er fysisk med offeret, men på andre måter skremmer offeret. Skremmende atferd kan for det første være hensynsløs atferd beskrevet i strl. § 266 og brudd på besøksforbud etter strl. § 168. Det er bekreftet i HR-2018-112-A at en slik atferd kan rammes av § 282. Skremmende atferd kan også være uberettiget adgang etter § 268 eller alvorlig personforfølgelse etter § 266 a. Da det er en smakssak om disse budene skal anvendes, eller § 266 behandles derfor dette samlet under punktet *hensynsløs atferd*. Skremmende atferd kan også være atferd som ikke direkte går inn under straffebudene over, men likevel kan virke skremmende på offeret. Dette kan være såkalt «materieell vold». Ingen av bestemmelsene vil fange opp den vedvarende og gjentakende krenkelsen av en nærstående. Problemstillingen er således om en slik atferd kan subsumeres under strl. § 282. I det følgende vil skremmende atferd deles inn i hensynsløs atferd, brudd på besøksforbud og skadeverk.

3.6.2 Hensynsløs atferd

3.6.2.1 Generelt

Gjerningsbeskrivelsen i § 266 er den som ved skremmende, plagsom eller annen hensynsløs atferd forfølger en person eller på annen måte krenker en annens fred. Bestemmelsen er en vid regel som skal verne sinnets integritet.¹²⁶ Ordlyden «hensynsløs» henviser til at atferden må være helt klart moralsk forkastelig.¹²⁷ Dagliglivets små krenkelser faller dermed utenfor.¹²⁸ Bestemmelsen har store likhetstrekk med strl. § 282. Likevel er § 266 ikke begrenset til noen persongrupper – den rammer alle som er utsatt for en slik atferd. Bestemmelsen er også et midlere straffebud med en lavere strafferamme. Spørsmålet er således om en slik atferd mot nærstående skal subsumeres under § 282, eller om det passer bedre å anvende § 266. Bestemmelsene kan ikke anvendes i konkurrans, da § 282 konsumerer § 266. For at atferden skal kunne subsumeres under § 282 må det noe mer til – det må inngå i regimet preget av frykt og utgjøre en mishandling av en nærstående.

---

¹²⁶ Ot.prp. nr. 41 (1953-1954) Om endringer i den almindelige borgerlige straffelov av 22. mai 1902 m. v. s. 23 og Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning) s. 147

¹²⁷ Ot.prp. nr. 41 s. 23

¹²⁸ Ot. prp. nr. 41 s. 23

3.6.2.2 Er hensynsløs atferd en straffbar krenkelse etter § 282?

Spørsmålet om hensynsløs atferd kan utgjøre en krenkelse etter § 282, ble behandlet i **HR-2018-112-A**. Saken gjaldt fire hendelser over en periode på tre måneder mot tiltaltes ekskjæreste. Høyesterett skulle ta stilling til om disse fire hendelsene utgjorde en mishandling av fornærmede. Tiltalte hadde angrepet fornærmedes nye kjæreste i hennes påsyn, se 3.2.2. De øvrige hendelsene var en voldshendelse og skadeverk, brudd på besøksforbud og forfølgning på et kjøpesenter. Ingen av handlingene var etter Høyesteretts syn alene nok til å karakteriseres som mishandling.¹²⁹ Førstvoterende anså likevel angrepet som relevant ved den samlede vurderingen, da dette sett i sammenheng med de øvrige «må kunne karakteriseres som en krenkelse som er egnet til å skape frykt for en senere mishandling».¹³⁰ Ved den samlede vurderingen kom Høyesterett til at hendelsene ikke utgjorde en mishandling av fornærmede, og domfelte mannen for hensynsløs atferd mot ekssamboeren og grov kroppskrenkelse av den nye kjæresten.

Avgjørelsen viser at hensynsløs atferd kan være en krenkelse som faller inn under strl. § 282, da en slik atferd kan skape frykt hos fornærmede. Spørsmålet videre blir således hvor mye som skal for at forholdet skal subsumeres under § 282 og ikke § 266.

3.6.2.3 Hvor mye skal til for at forholdet skal regnes som mishandling?

I **HR-2018-112-A** kom retten frem til at hendelsene ikke hadde et slikt alvor og omfang at de kunne karakteriseres som mishandling. Førstvoterende begrunnet dette med antall krenkelser, og at de lå hver for seg et stykke unna kjerneområdet, samtidig som de også til dels var mindre alvorlige. At Høyesterett mente de lå utenfor kjerneområdet var fordi hendelsene ikke skjedde i hjemmet, og tiltalte ikke lengre var en del av fornærmedes nærmeste krets. Avgjørelsen viser dermed at foruten fornærmedes frykt, må den hensynsløse atferden være av en slik alvor og omfang at § 282 vil være mest anvendelig.

En underrettsavgjørelse hvor forholdet ikke var av et slikt alvor og omfang er **LH-2017-45202**, se 3.6.4.3. Tiltalte hadde i beruset tilstand tatt frem en kniv foran samboeren og deres barn. Alle unntatt ett barn gikk og gjemte seg på badet. Tiltalte tok så dette barnet i nakken og skjøv henne inn på badet, lukket døren og slo av lyset. Barna og samboeren kunne høre at tiltalte knuste gjenstander utenfor. For denne hendelsen ble mannen domfelt etter § 266 og § 271 for kroppskrenkelse, jf. mindretallets votum. Det kan synes at mindretallet legger en for streng lovanvendelse til grunn. Sees hendelsen i sammenheng med de øvrige forholdene

---

¹²⁹ HR-2018-112-A a. 18

¹³⁰ HR-2018-112-A a. 21

burde forholdet vært ansett som mishandling. Spesielt en annen krenkelse som skjedde en måned tidligere hvor tiltalte i beruset tilstand gikk løs på gjenstander og knuste flere bilder. Begge hendelsene endte med at barna låste seg inn i et annet rom og ringte politiet. I tillegg til dette hadde tiltalte kalt barna nedsettende ord, kjeftet på dem, var svært sint, oppstilte urealistiske regler og begrenset deres omgang med venner. Det avgjørende for mindretallets konklusjon var at forholdet strakte seg over en relativt kort periode på cirka fem måneder, og barna var ikke under siktedes omsorg etter den siste hendelsen. Flertallet på sin side mente at siktedes handlinger samlet sett dannet et mønster som gjorde at barna levde under et regime preget av utrygghet og frykt for sinneutbrudd og nye krenkelser.

I **LA-2016-122565** derimot, ble tiltalte dømt for mishandling etter § 282 for å ha utvist hensynsløs atferd mot fornærmede, brudd på besøksforbud og skadeverk. Under samlivet hadde tiltalte krenket samboeren verbalt en rekke ganger og ved to anledninger utsatt henne for fysisk vold av mindre alvorlig karakter. Etter bruddet, eskalerte tiltaltes trakassering overfor fornærmede, og det er det som er hovedgrunnlaget for domfellelsen mot tiltalte. Han drapstruet kvinnen om hun fant seg en annen mann og truet med å ødelegge livet til fornærmede slik at hun til slutt ville ta livet av seg selv. Tiltalte kontaktet også fornærmedes bror og hennes venninner for å snakke nedsettende om henne og gjøre det vanskelig for henne. Han kontaktet også barnevernet og eksmannen hennes og blandet seg inn i en barnefordelingssak mellom eksmannen og fornærmede og satt de opp mot hverandre. Videre kontaktet tiltalte fornærmedes arbeidsgiver for å be dem om å gi henne sparken.

Tiltalte møtte også opp hjemme hos fornærmede stadig vekk. Han gikk inn i huset hennes uten at hun var klar over at han var der, og overnattet på et kott ved siden av sønnens soverom. Han ringte henne ustanselig både fra skjult nummer og telefonbokser. Tiltalte var besatt av å vise fornærmede at han til enhver tid visste hvor hun var ved at han blant annet stilte seg opp på bilveier og vinket til henne når hun kom kjørende. Han lyste med lommelykt inn i stuen, banket på terrassedøren om natten og kjørte etter henne i bilen og blinket med lysene. Da fornærmede var på ferie, prøvde han å få politiet til å stoppe henne på flyplassen. Han gikk også gjennom alt av dokumenter og bilder i hennes hus. Alt dette var for å plage fornærmede.

Lagmannsretten kom frem til at forholdet som strakte seg over to år samlet sett utgjorde en mishandling av kvinnen. Retten la vekt på at det var en «*vedvarande trakassering, overvaking, skremmande åtferd og ei fullstendig invadering av livet til den fornærma, på alle*

*arenaer ... i ei totalvurdering er å sjå på som psykisk mishandling over tid».*¹³¹ Dette hadde ført til at hun over lengre tid hadde levd under et stadig press og frykt. Siden forholdet besto av en rekke ulike krenkelser som fysisk vold, hensynsløs atferd, skadeverk og brudd på besøksforbud tilsier at forholdet burde bedømmes under ett, i stedet for de øvrige straffeбудene. Disse budene vil ikke få frem frykten og påkjenningen hun led av gjennomgående i to år. På den andre siden var forholdet et stykke unna kjerneområdet, da fornærmede ikke lengre var en del av tiltaltes nærmeste krets. Hvordan ville det stilt seg, om partene ikke hadde hatt et forhold forut for trakasseringen? Forholdet ville blitt subsumert under § 266 eller § 266 a om alvorlig personforfølgelse. Avgjørelsen ble anket til Høyesterett, men denne anken ble ikke tillatt fremmet.¹³²

Også i **TOSLO-2017-136584** ble den skremmende atferden ansett som en del av mishandlingen, se punkt 3.4.4.2. Etter å ha slått samboeren gikk tiltalte ofte forbi henne og lot som han skulle slå på nytt. Andre ganger kom han plutselig bakfra og sa «bø» til henne. Om natten kunne fornærmede ofte våkne av at tiltalte sto med ansiktet bøyd rett over ansiktet hennes. Andre ganger utviste han en «iskald stillhet». Denne avgjørelsen skiller seg fra LH-2017-45202 da mishandlingen foregikk over en periode på 13 år, samt at tiltalte hadde jevnlig utsatt fornærmede for fysisk vold i kombinasjon med psykisk vold.

Ett tilfelle er etter HR-2018-112-A nok, såfremt det foreligger andre krenkelser som samlet sett gjør forholdet alvorlig. Foreligger det ikke andre krenkelser som gjør forholdet grovt, viser LA-2016-122565 at den hensynsløse atferden må ha pågått over lengre tid og være så omfattende at det vil utgjøre en psykisk mishandling av fornærmede.

3.6.3 Brudd på besøksforbud

3.6.3.1 Generelt

Besøksforbud kan ilegges en person dersom det er grunn til å tro at personen vil forfølge, krenke ens fred, begå ordensforstyrrelser eller begå en straffbar handling overfor en annen person, jf. strpl. § 222 a. Besøksforbudet innebærer at personen ikke kan oppholde seg på et bestemt sted eller kontakte personen forbudet er ment å beskytte, jf. strpl. § 222 a tredje ledd litra a og b.

---

¹³¹ LA-206-122565 s. 7

¹³² HR-2017-609-U

Brudd på besøksforbudet er regulert av strl. § 168. Når offeret har fått innvilget et besøksforbud, betyr det at det er en reel fare for at gjerningspersonen vil forfølge den andre, eller begå et straffbart forhold mot denne personen. Et brudd på kontaktforbudet vil således kunne virke skremmende for den personen forbudet skal beskytte. Brudd på besøksforbud kan aldri være en selvstendig krenkelse etter § 282 da § 168 er den primære bestemmelsen på dette forholdet. Spørsmålet er således om brudd på besøksforbud kan være en krenkelse i den samlede vurderingen av forholdet.

3.6.3.2 Er brudd på besøksforbud en straffbar krenkelse etter strl. § 282?

Det følger av **HR-2018-112-A** at brudd på besøksforbud er en type handling som kan falle inn under gjerningsbeskrivelsen i § 282.¹³³ Som vist i punkt 3.6.2.2 var ingen av krenkelsene alene tilstrekkelig, men relevant ved den samlede vurderingen. I dette konkrete tilfellet hadde tiltalte oppsøkt fornærmede på et utested. Han var sint og klaget over at fornærmede snakket nedsettende om han. Han forlot så stedet. Da hendelsene samlet sett ikke kunne anses som mishandling, ble tiltalte dømt for brudd på besøksforbud etter strl. § 168 bokstav b. På bakgrunn av uttalelsene i Høyesterettsavgjørelsen, samt forarbeidene må brudd på besøksforbud anses som en krenkelse etter § 282 ved den samlede vurderingen.

3.6.3.3 Hvor mye må til for at bruddet skal være straffbart etter § 282?

HR-2018-112-A viser at én krenkelse av besøksforbudet er tilstrekkelig for at forholdet skal inngå i den samlede vurderingen. I den konkrete avgjørelsen var likevel bruddet ikke så grovt, da partene møttes på et offentlig sted og tiltalte kun pratet med fornærmede før han gikk av eget initiativ. Enn hvis tiltalte hadde krenket fornærmede over en lengre periode, ville dette bruddet da blitt ansett som mishandling? Mest sannsynlig ikke, da Høyesterett legger vekt på at bruddet lå et stykke unna kjerneområdet, og det var til dels mindre alvorlig. Hvor grovt må bruddet være for at § 282 er anvendelig? Ut fra Høyesterettsavgjørelsen må være noe mer enn at en prater med fornærmede.

Underrettspraksis kan bidra til en løsning av spørsmålet. I **LB-2017-17446** hadde tiltalte utøvd vold mot sin ekssamboer mens han var ilagt kontaktforbud. Han hadde angrepet fornærmede i hennes bil og slo og rev henne i håret gjentatte ganger. Han stanset ikke før forbipasserende rev han vekk. Voldsutøvelsen ble av retten ansett som den mest alvorlige hendelsen under § 282. Selve bruddet på besøksforbudet ble likevel ikke ansett som en del av den straffbare atferden under mishandlingsbestemmelsen, og ble kun subsumert under § 168.

---

¹³³ HR-2018-112-A a. 20. Se også Ot.prp. nr. 113 s. 45, jf. punkt 2.3 i avhandlingen

Dette forholdet må likevel anses som et så grovt brudd på besøksforbudet at det skulle vært ansett som en del av mishandlingen som hun ble utsatt for.

Siden en krenkelse er tilstrekkelig for at bruddet skal inngå i den samlede vurderingen er det på det rene at gjentatte brudd på kontaktforbud også utgjør en krenkelse i den samlede vurderingen. Som vist til i kapittel 2, behøver ikke det enkelte bruddet være grovt, da handlingene samlet sett gjør forholdet alvorlig. I LA-2016-122565 hadde tiltalte gjentatte ganger brutt besøksforbudet mot sin tidligere samboer. Isolert sett var ikke krenkelsene av forbudet av den mest alvorlige karakter. Han var aldri fysisk mot henne i denne perioden, men passet på å alltid være i nærheten. Tiltaltes handlinger gjorde fornærmede svært rett og hennes privatliv ble totalt invadert av tiltalte. Bruddene på besøksforbudet ble i denne avgjørelsen subsumert både under strl. § 282 og § 168. Dette reiser et særlig konkurrensspørsmål. Kan både § 168 og § 282 anvendes ved brudd på besøksforbud?

3.6.3.4 Særlig om konkurrens

Spørsmålet ved ulikartet idealkonkurrens er om de ulike straffebedene rammer ulike sider av handlingen eller om det er nødvendig å markere flere momenter ved den straffbare handlingen.¹³⁴ Strl. § 282 skal være den primære bestemmelsen ved mishandling i nære relasjoner¹³⁵. Bestemmelsen skal verne fornærmedes psykiske og fysiske integritet, samt familielivet. § 168 er også begrunnet med et vern av den forbudet ment å beskytte. I tillegg til dette verner § 168 også den offentlige myndighet og tilliten til den. Denne interessen blir ikke fullt ut dekket ved å kun anvende § 282. Det kan også vises til at brudd på besøksforbud kan anvendes i konkurrens med hensynsløs atferd i § 266.¹³⁶ Det samme må gjøre seg gjeldende i forhold til § 282. § 282 og § 168 må dermed kunne anvendes i konkurrens med hverandre.

3.6.4 Skadeverk

3.6.4.1 Generelt

Skadeverk er at noen ødelegger en annens eiendom. Skadeverk er straffsanksjonert i strl. §§ 351-353, og vil være de primære straffebedene ved skadeverk. Straffebedene retter seg imidlertid kun mot selve ødeleggelsen av gjenstanden. Skadeverk på gjenstander kan være svært skremmende for de som er vitne til ødeleggelsen spesielt hvis gjerningspersonen

---

¹³⁴ Rt. 2003 s. 1376

¹³⁵ Ot.prp. nr. 113 s. 46

¹³⁶ Prop.42 L (2015-2016) Endringer i straffeloven og straffeprosessloven (personforfølgelse, forberedelse til tvangsekteskap mv.) s. 24

tidligere har utøvd fysisk vold.¹³⁷ Det straffbare i dette punktet er ikke de materielle skadene gjerningspersonen påfører gjenstanden, men den frykten selve ødeleggelseshandlingen påfører offeret. Skadeverk eller materiell vold har likhetsrett med indirekte mishandling. Gjerningspersonen er ikke fysisk med offeret – volden er indirekte i så måte at en er vitne til vold mot ulike gjenstander. Skadeverk vil være en mindre alvorlig krenkelse som isolert sett ikke fyller gjerningsinnholdet i § 282. Spørsmålet blir om skadeverk vil være relevant i den samlede vurderingen.

3.6.4.2 Er skadeverk en straffbar krenkelse etter § 282?

I **HR-2018-316-U** hadde en mann anket over lagmannsrettens lovanvendelse, saksbehandling og straffutmåling. Lagmannsretten var «overbevist om at tiltalte har opptrådt sint og utagerende overfor barna sine, med banking i vegger og bord, kjefting og ukvemsord», samt mindre alvorlig vold.¹³⁸ Handlingene hadde medført at barna levde under et konstant beredskap for farens sinneutbrudd og mulige følger av dette. Dette foregikk jevnlig over en periode på rundt fire år. Ankeutvalget mente at det heftet ingen feil ved lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Domfeltes atferd ble ikke nærmere kommentert og utvalget tok ikke avstand fra lagmannsrettens syn på den straffbare atferden. Avgjørelsen viser at materiell vold vil være relevant ved den samlede vurderingen, dersom dette bidrar til å skape frykt og utrygghet hos fornærmede.

3.6.4.3 Hvor mye må til for at skadeverk skal være straffbart under § 282?

Skadeverk foran fornærmede ble ansett som en del av den straffbare atferden i **LA-2017-102891**. Retten utypet ikke dette noe nærmere i deres vurdering. Av tiltalen fremkommer det at tiltalte klippet i stykker fornærmedes førerkort etter at hun hadde vært innblandet i en trafikkulykke. Ved en annen anledning hadde tiltalte kastet en fjernkontroll mot fornærmede, og deretter tatt en ipad ut av hendene hennes og knakk den i to deler. Ved en annen anledning hadde han tatt mobiltelefonen hennes og kastet den vekk. Retten la i tråd med fornærmedes forklaring til grunn at tiltalte utviklet en stadig mer beregnelig atferd med krenkende, nedlatende og voldelige utfall mot henne. Han var kontrollerende, og ble rasende for bagateller. Fornærmede ble gradvis brutt ned av dette regimet som varte over tre år og ble stadig mer selvutslettende.

Hvordan stiller det seg så hvis skadeverket ikke er utført i fornærmedes påsyn? Kan det da bidra til å skape frykt? To avgjørelser illustrerer dette. Den første er **LA-2016-122565** hvor

---

¹³⁷ Meld. St. 15 s. 25

¹³⁸ LH-2017-75556 s. 5

tiltalte hadde trakassert og forfulgt fornærmede etter samlivsbruddet, også etter at besøksforbud ble ilagt. Tiltalte helte grus og sukker i bensin – og oljetanken, samt løsnet flere bolter i forhjulet på fornærmedes bil. Mannen ble satt under tiltale for disse hendelsene både under strl. 1902 § 291 første ledd, jf. tredje ledd for skadeverk, og under § 219 for mishandling i nære relasjoner. Tiltalte måtte også betale erstatning for de materielle skadene. Lagmannsretten fant det ikke tvilsomt tiltalte hadde tuklet med fornærmedes bil. Retten uttalte at forholdene som knyttet seg til bilen skulle subsumeres under § 219 første ledd.¹³⁹ Dette fordi skadeverket på bilen var å anse som en del av den psykiske mishandlingen som fornærmede ble utsatt for over tid.

Også i **LB-2017-17446** hadde tiltalte utført skadeverk på fornærmedes bil da han var ilagt besøksforbud. Dette ble subsumert både under strl. § 282 og § 252 for skadeverk. Tiltalte hadde knust fornærmedes frontrute med en stein. Under samlivet hadde tiltalte utsatt fornærmede for jevnlig psykisk vold i form av verbale krenkelsers, trusler og innskrenkning av kvinnens bevegelsesfrihet, samt innslag av fysisk vold. Mishandlingen ble ansett som grov på grunn av dens varighet på 14 år samt de psykiske skadene fornærmede ble påført.

Avgjørelsene viser at om skadeverket ikke utført i påsyn av fornærmede, må det på en annen måte ha skapt frykt for nye krenkelsers. Brudd på besøksforbud i kombinasjon med skadeverk vil kunne skape en slik frykt. I tillegg viser LA-2016-122565 at skadeverket også var farlig og kunne føre til at fornærmede ble skadet.

I alle avgjørelsene over, har tiltalte utøvd vold i større eller mindre grad. Må tiltalte ha utøvd vold for at skadeverket skal anses som straffbart etter § 282? **LH-2017-45202** illustrerer dette. I punkt 3.6.2.3 er det vist til to tilfeller av ødeleggelse av gjenstander, og ett tilfelle av vold. Foruten denne hendelsen, hadde tiltalte ikke utøvd vold mot barna. I følge retten var hendelsene, sammen med de øvrige krenkelsene ikke kvalifisert nok til å føre til domfellelse for mishandling.

Rettspraksis viser at skadeverk er straffbart etter § 282 om dette er utført i påsyn av fornærmede eller det er andre spesielle grunner som fremkaller frykt slik som brudd på besøksforbud. Frykten må være reell, og da vil det være mest nærliggende å legge til grunn at tiltalte må ha utøvd fysisk vold mot fornærmede eller utsatt fornærmede for drapstrusler og lignende for at skadeverket kan anses som en del av mishandlingen.

---

¹³⁹ LA-2016-122565 s. 9

3.7 Restkategori

3.7.1 Innledning

I dette underkapittelet vil andre krenkelser som kan tenkes å falle inn under § 282 behandles, men som ikke passer inn under noen av de øvrige kategoriene. Dette er seksuelle krenkelser og mangel på nødvendig stell og pleie.

3.7.2 Seksuelle krenkelser

3.7.2.1 Generelt

Seksuelle krenkelser er krenkelser som i ord eller handling er av seksuell art. Det følger av forarbeidene til § 282 at seksuelle krenkelser *kan tenkes inn* under alternativet «andre krenkelser». ¹⁴⁰ Begrepet rammer i utgangspunktet alle ufrivillige handlinger av, herunder voldtekt og incest. Seksuallovbrudd inneholder likevel elementer som ikke vil være fullt ut dekket av § 282. ¹⁴¹ Det følger også av Rt. 2013 s. 287 at § 282 ikke konsumerer de alvorligste seksuallovbruddene. I denne avgjørelsen ble en mann domfelt for seksuelle overgrep mot sin datter og stedatter, samt utsatt stedatteren og stesønnen for enkeltstående legemskrenkelser som samlet sett ble ansett som mishandling etter § 219.

De straffbare seksuelle krenkelsene som gjenstår er dermed § 297 seksuell handling uten samtykke, § 298 seksuell krenkende atferd uten samtykke, § 304 seksuell handling med barn under 16 år, § 305 seksuelt krenkende atferd overfor barn under 16 år. Gode grunner taler for at disse hendelsene bør sees i sammenheng med annen krenkende atferd etter § 282, da disse straffeбудene har en lavere strafferamme enn § 282.

3.7.2.2 Er seksuelle krenkelser en straffbar krenkelse?

I **HR-2018-390-A** ble en krenkelse av seksuell art ansett som en del av den straffbare atferden, se forøvrig punkt 3.4.2. Tiltalte hadde ved en anledning tvunget fornærmede til å sex med ham foran deres to barn. Fornærmede var på dette tidspunktet under tiltaltes totale kontroll.

Av underrettspraksis kan det vises til tre avgjørelser fra Borgarting lagmannsrett. I **LB-2017-9016** ble en mann domfelt for ett tilfelle av voldtekt av sin kone etter strl. § 292, jf. § 291, samt mishandling etter § 282. Tiltalte hadde fremsatt en rekke drapstrusler og slått henne over

---

¹⁴⁰ Ot.prp. nr. 113 s. 45

¹⁴¹ Ot.prp. nr. 113 s. 41

en periode på syv måneder. I tillegg anså retten det som straffbart etter § 282 at fornærmede ble presset til sex ved tre tilfeller. For å oppnå sex brukte tiltalte trusler om å vise filmer han hadde tatt av henne i seksuelle sammenhenger til andre. I **LB-2017-17446** hadde tiltalte gjennomført et samleie med sin samboer til tross for at hun flere ganger sa at hun ikke ønsket dette og var passiv under samleiet. Forholdet ble subsumert under strl. 1902 § 219 og ikke under § 291 for voldtekt. I **LB-2017-117691**, som er kort nevnt i punkt 5.5.2.2 hadde tiltalte gjentatte samleier med sin kone, selv om hun ikke ønsket dette. Tiltalte maste stadig om sex og kvinnen ga uttrykk for at hun ikke ville det, og gråt under samleiene. Etter rettens syn grenset flere av tilfellene mot voldtekt. Også her ble ikke mannen domfelt etter § 291. Mannen utsatte også kvinnen for verbale krenkelser, vold, kontroll og skremmende atferd.

Det er betenkelig at Borgarting lagmannsrett har en ulik praksis på hva som skal regnes som mishandling og hva som skal regnes som voldtekt. I tillegg harmonerer denne avgjørelsen dårlig med Rt. 2013 s. 287 hvor voldtektene ikke ble ansett som en del av forholdet under § 282.

Rettspraksis viser at seksuelle krenkelser utgjør en straffbar krenkelse etter strl. § 282. Dette harmonerer også godt med kjerneområdet for bestemmelsen. Sex er et effektivt kontrollmiddel. I tillegg kan ufrivillige seksuelle tilnærmelser virke svært krenkende på offerets psykiske og fysiske integritet. Det vil således være naturlig å anse dette som en del av mishandlingen som offeret utsettes for.

3.7.2.3 Hvor mye må til for domfellelse etter § 282?

Av den nevnte dom **HR-2018-390-A**, ble ett tilfelle av seksuell art ansett som straffbart. Imidlertid var mannen også tiltalt for å ha psykisk «straffet» fornærmede om hun ikke ville ha sex med ham. Avstraffelsen besto av utfrysning og dårlig behandling som kritikk og nedsettende bemerkninger. Dette ble ikke ansett som straffbart av Høyesterett.

En annen avgjørelse hvor seksuelle krenkelser er vurdert, er **Rt. 2013 s. 879**. Lagmannsretten kom til at tiltalte hadde mishandlet sin samboer psykisk ved at han hadde «bygget ut sin totalt dominerende posisjon og kontroll» blant annet gjennom deres seksualliv.¹⁴² Høyesterett var uenig i dette standpunktet, da det ikke var ført bevis for straffbare seksuelle overgrep. I tillegg hadde ikke lagmannsretten sett dette i sammenheng med deres seksuelle legning, BDSM.¹⁴³ Siden BDSM «*nettopp kjennetegnes av dominans fra en av aktørenes side, burde*

---

¹⁴² Rt. 2013 s. 879 a. 30

¹⁴³ Rt. 2013 s. 879 a. 12. «Bondage and Dicipline, Dominace and Submission, Sadism and Masochism».

*lagmannsretten etter mitt syn da ha gått nærmere inn på i hvilken utstrekning hennes deltakelse i de seksuelle handlingene var frivillige. Jeg viser også til at fornærmede har erkjent at hun likte mye av det BDSM innebærer».*¹⁴⁴ Det må dermed foretas en konkret vurdering av hvordan den fornærmedes egen rolle og preferanser har preget relasjonen mellom partene.¹⁴⁵

I **LE-2018-37316**, som nevnt i punkt 3.5.2.3 ble tiltalte dømt for fysisk og psykisk mishandling av sin samboer. Den psykiske mishandlingen besto blant annet av at tiltalte «etablerte et kontrollregime der hun ble tvunget til lydighet – herunder ha sex med tiltalte – for å unngå nye trusler og sinneutbrudd fra hans side».¹⁴⁶ Han benyttet også sin «psykiske makt over henne til seksuell omgang som hun klart ga til kjenne at hun kun gjennomførte for å slippe mas fra han».¹⁴⁷

Rettspraksis viser at det må noe mer til enn å gå med på sex for å unngå dårlig stemning. De må være ufrivillige, og gjerningspersonen må ha brukt kontrollmidler som tvang eller trusler til å oppnå dette. Er ikke slike midler benyttet, må frykten rette seg mot tidligere vold eller psykisk vold – fornærmede sier tilslutt ja fordi hun eller han vet av erfaring at en vil bli gjenstand for mishandling i etterkant, slik det var i HR-2018-390-A.

3.7.3 Mangel på nødvendig stell og pleie

3.7.3.1 Generelt

Mangel på nødvendig stell og pleie menes mangel på grunnleggende livsnødvendigheter.¹⁴⁸ Før revideringen av § 219 i straffeloven av 1902, omfattet bestemmelsen også «vanrøgt». Alternativet ble ikke videreført, da en slik atferd kunne rammes av § 288 om hensettelse i hjelpeløs tilstand. Likevel uttaler forarbeidene at å «unnlate å gi stell og pleie kan også være en form for mishandling som faller inn under begrepet 'på annen måte krenke'. Ellers kan tiltak etter barnevernloven være aktuelle, jf. særlig §§ 4-10 og 4-12». På nåværende tidspunkt foreligger det ingen Høyesterettspraksis, eller rettskraftig underrettspraksis som kan hjelpe til ved forståelsen av hvilke typer handlinger som kan anses som straffbar. En ikke rettskraftig tingrettsdom illustrerer likevel problemstillingen.

---

¹⁴⁴ Rt. 2013 s. 879 a. 38 (min kursivering)

¹⁴⁵ Sæther (2016) s. 532

¹⁴⁶ LE-2018-37316 a. 12

¹⁴⁷ LE-2018-37316 a. 12

¹⁴⁸ Ot.prp. nr. 113 s. 45

3.7.3.2 Valdres-saken

I den mye omtalte Valdres-saken, jf. **TVALD-2016-156747** ble mangel på nødvendig stell og pleie ansett som straffbart. En mor ble domfelt av tingretten for grov mishandling av sin datter, jf. strl. § 282, jf. § 283 og for å ha unnlatt å sørge for at datteren fikk nødvendig helsehjelp og behandling etter § 288. Retten mente at det er klare likhetstrekk mellom mangel på stell og pleie, og det å bevisst over tid unndra et alvorlig sykt barn fra nødvendig helsehjelp.¹⁴⁹ Datteren på 13 år led av anoreksi og var alvorlig underernært. Moren hadde i en periode på 8-9 måneder aktivt unndratt datteren helsehjelp og vanskeliggjort at datterens helsetilstand ble oppdaget av offentlige myndigheter. Moren isolerte datteren fra omverden og eliminerte muligheten for at andre kunne oppdage datterens kritiske helsetilstand. Jenta døde tilslutt som følge av avmagring og nedkjøling. Retten anså dødsfølgen som en påregnelig følge av at datteren ikke fikk noen form for helsehjelp. Dette var klart omfattet av tiltaltes uaktsomhet da hun var godt informert om datterens helserisiko.

Retten la vekt på at dette, samt de verbale krenkelsene og truslene om selvmord innebar en alvorlig og gjentatt mishandling av datteren. I dette tilfellet var det ikke etablert et fryktregime, da jenta for det vesentlige ikke ønsket oppfølging av helsevesenet. Det var kun ett tilfelle hvor datteren ønsket helsehjelp, og ba moren bestille legetime til henne. Legetimen ble aldri bestilt.

Høyesteretts vurderingsnorm om et regime av frykt ved gjentatte krenkelser passer dermed dårlig i dette tilfellet. Retten la til grunn at handlingene var egnet til å skape frykt hos jenta. Jeg antar at retten dermed anså hendelsene som så alvorlige at det ikke var nødvendig at et slik fryktregime var opprettet. Spørsmålet blir så om handlingene hver for seg var av en slik alvorlighetsgrad at de kunne anses som mishandling. Neppe. Det som gjør forholdet så alvorlig er dødsfølgen. En slik følge er så kritikkverdig at det må belegges med straff. Det mest nærliggende er å subsumere dette under § 282, til tross for at datteren ikke var preget av frykt. Tiltalte kan ikke frifinnes av den grunn at datteren ikke var preget av frykt. Dette vil stride mot hensynet til straffverdighet og allmennhetens rettsfølelse. Eidsivating lagmannsrett skal behandle denne saken i januar 2019. Det er ikke utenkelig at denne saken vil behandles av Høyesterett, da dette er en meget unik sak.

Det er vanskelig å legge til grunn hvilke tilfeller som kan anses som straffbart og hvor grensen skal gå i slike tilfeller, da det ikke foreligger rettskraftig rettspraksis. Det som må

---

¹⁴⁹ TVALD-2016-156747 s. 12

kunne legges til grunn med sikkerhet, er uansett at mangel på nødvendig stell og pleie må være av et slikt alvor og omfang at § 288 ikke vil fange opp *alle* de straffverdige sidene ved forholdet.

3.8 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vurdert hvilke handlinger og unnlater som kan falle inn under krenkelsesvilkåret og utgjøre en straffbar mishandling. Avhandlingen viser at en rekke ulike handlinger og unnlater kan subsumeres under krenkelsesvilkåret. Det beror på en konkret vurdering av forholdets alvor og omfang om krenkelsen skal anses som en straffbar mishandling i de enkelte tilfellene.

Som en ser, er det vanskelig å kategorisere rettspraksis, da mishandlingen ofte består av en kombinasjon av de ulike typetilfellene. I flere tilfeller vil det være vanskelig å fastslå hvilken vekt de ulike handlingene vil ha i den konkrete vurderingen. Jeg vil likevel forsøke meg på en konklusjon basert på rettskildematerialet som foreligger.

Indirekte mishandling og kontrollerende atferd vil ha stor vekt i den samlede vurderingen, da disse utgjør en selvstendig krenkelse etter strl. § 282. Verbale krenkelser blir også tillagt stor vekt i vurderingen, forutsatt at utsagnene er grove og går som en rød tråd gjennom mishandlingen. I nedre sjikt av bestemmelsen er økonomiske krenkelser og skadeverk. Slike krenkelser forutsetter at offeret er utsatt for annen, mer alvorlig mishandling. Jeg vil anta at disse krenkelsene vil tas med der annen mishandling alene kan bære straffbart. Vekten av de øvrige typetilfellene vil som ellers avhenge av dens alvor og omfang. Eksempelvis i LA-2016-122565 ble den hensynsløse atferden tillagt avgjørende vekt i motsetning til den fysiske voldsutøvelsen og de verbale krenkelsene. Dette fordi den hensynsløse atferden var av et særlig stort omfang.

4 Mishandling i et komparativt perspektiv

4.1 Innledning

Komparasjon er å foreta en sammenligning av ulike rettssystemer.¹⁵⁰ I dette kapitlet vil jeg foreta en sammenligning av de tilsvarende bestemmelsene i svensk og dansk rett. Her vil jeg se på forskjeller og ulikheter med norsk rett. En slik komparasjon gjør det mulig å se det norske rettssystemet i et større perspektiv.¹⁵¹ I tillegg vil en slik sammenligning være egnet til å si noe om rettsutviklingen innen strafferett og straffeprosess.¹⁵² De nordiske landene ligger nær hverandre hva gjelder samfunnsforhold og rettskultur, og er dermed meget godt egnet til komparasjon.¹⁵³

4.2 Svensk rett

4.2.1 Generelt

Mishandling i nære relasjoner er lovfestet i Brottbalken (1962:700) 4 kapittel, 4 a § og har følgende ordlyd:

«Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4, 6 eller 12 kap. Eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år»

Det følger av bestemmelsens annet ledd at om forholdet er begått av en mann mot en kvinne som er ens partner eller tidligere partner skal han dømmes for «*grov kvinnofridskränkning*». Straffen er likevel den samme.

Bakgrunnen for bestemmelsen var at det var vanskelig å få frem det straffverdige i gjentatte og systematiske krenkelser som alene kunne utgjøre bagatellmessige krenkelser.¹⁵⁴ Formålet med 4:4 a § er å fange opp det samlede handlingsmønsterets straffverdighet.¹⁵⁵ Bestemmelsen

---

¹⁵⁰ Rui (2009) s. 434

¹⁵¹ Rui (2009) s. 438

¹⁵² Rui (2009) s. 438

¹⁵³ Rui (2009) s. 449

¹⁵⁴ Holmqvist mfl. (2012) BrB 4:4 a s. 1

¹⁵⁵ Holmqvist mfl. (2012) BrB 4:4 a s. 1

anvendes ofte i konkurrans med bestemmelser med strengere strafferamme slik som grov vold og voldtekt.¹⁵⁶

4.2.2 Vilkår

4.2.2.1 Den straffbare handlingen

De straffbare handlingene er uttømmende regulert i 4: 4 a §, og retter seg mot gjerningsbeskrivelsene i 3, 4, 6, 12 kapittel eller 24 §. Bestemmelsen avgrenser således uttrykkelig mot moralsk forkastelige krenkelser som ikke er straffbare etter Brottbalken.¹⁵⁷

Kapittel 3 omhandler «brott mot liv och hälsa», som innebærer både mord, fremkallelse av fare og kroppskrenkelser. Kapittel 4 retter seg mot «brott mot frihet och frid». Kapittelet omfatter blant annet krenkende fotografering, tvang, «stalking» og beskyttelse av personvern og familieliv. En spesiell bestemmelse i 7 kapittel er 7 §, som omhandler «ofredande». Bestemmelsen tilsvarer strl. § 266, men med et utvidet anvendelsesområde. Den straffbare atferden i denne bestemmelsen er den som «hänsynslöst beteende eljest ofredar annan». Dette omfatter en rekke ulike handlinger som trakassering gjennom telefonterror, skremme noen, knuffing, spenne bein på noen, høylytt musikk eller blåse tobakksrøyk i ansiktet på en astmatiker.¹⁵⁸

6 kapittel retter seg mot seksuallovbrudd og omfatter både voldtekt og handlinger eller ord som er egnet til å krenke noens seksuelle integritet. 12 kapittel omhandler «skadegörelsesbrott» og retter seg mot ulike former for skadeverk. Etter 24 § utgjør også gjentatte brudd på besøksforbud en grov fridskränkning av nærstående.

4.2.2.2 Gjentatte krenkelser

Vilkåret «*upprepad kränkning av personens integritet*» tilsier at det må som hovedregel være mer enn to krenkelser for at det skal være straffbart etter bestemmelsen.¹⁵⁹ En alvorlig krenkelse vil dermed ikke bedømmes etter denne bestemmelsen, men etter bestemmelsene i kapitlene 3, 4, 6, 12 og 24 §.¹⁶⁰ Hvor mange krenkelser som kreves, bedømmes med utgangspunkt i krenkelsens karakter. Jo alvorligere de enkelte krenkelsene er, desto færre krenkelser kreves det for at det skal anses som gjentatt.¹⁶¹

---

¹⁵⁶ Holqvist mfl. (2012) BrB 4:4 a s. 7

¹⁵⁷ Dahlström, Strand og Westerlund (2011) s. 121

¹⁵⁸ Jareborg mfl. (2015) s. 63-64

¹⁵⁹ Dahlström, Strand og Westerlund (2011) s. 121

¹⁶⁰ Holmqvist mfl. (2012) Brb 4:4 a s. 3

¹⁶¹ Dahlström, Strand og Westerlund (2011) s. 121 og Jareborg mfl. (2015) s. 67

4.2.2.3 Eget til å alvorlig skade personens selvfølelse

Krenkelsene må også ha vært «ägnade att allvarligt skada personens självkänsla». Det skal foretas en helhetsvurdering av forholdet, hvor det tas hensyn til offerets situasjon.¹⁶² Hva som utgjør en alvorlig skade på selvfølelsen kan illustreres i avgjørelsen NJA 2003 s. 144.¹⁶³ En mann hadde i en periode på to år gjentatt slått og sparket sin kone. Kun ett tilfelle ble ansett som alvorlig, hvor tiltalte hadde tatt kveletak på kvinnen og drapstruet henne. På bakgrunn av antall krenkelser anså likevel retten at forholdet skulle anses som kvinnofridskränkning. Hva gjaldt skaden på konens selvfølelse berodde på «målsägandes (skadelidtes) situation».¹⁶⁴ Kvinnen var nyinnflyttet til Sverige, uten sosialt nettverk og kunne ikke det svenske språk. Mannen hadde ikke gjort noen anstrengelser for å inkludere henne, men mer eller mindre forsøkt å styre og begrense hennes kontakt med omverden. På denne bakgrunn anså retten at krenkelsene var tilstrekkelig alvorlig for å ha skadet hennes selvfølelse.

En avgjørelse hvor forholdet ikke ble ansett som tilstrekkelig alvorlig er RH 2004:48.¹⁶⁵ En mann hadde over en periode på fire måneder truet og trakassert sin tidligere kone. Retten la vekt på at partene var midt i en opprivende skilsmisseprosess hvor det hadde forekommet konfrontasjoner med heftige ordutvekslinger fra begge sider. Krenkelsene sett opp mot dette var typisk sett ikke eget til å alvorlig skade kvinnens selvfølelse. Tiltalte ble således domfelt for trusler og trakassering etter de ordinære bestemmelsene.

Hva gjelder forholdets alvorlighet, kan det synes at svenske domstoler legger en strengere praksis til grunn enn i Norge. I den forbindelse kan det vises til RH 2003:11 hvor en mann ved tre tilfeller hadde utøvd vold av ganske alvorlig karakter mot sin kone. Han hadde blant annet slått henne i ansiktet, dratt henne i håret, slått hodet hennes i en vegg, tatt kveletak på henne og kastet henne i gulvet. Domstolen anså ingen av disse tilfellene som så alvorlig at det sammenlagt skulle bedømmes som grov kvinnekrenkelse. Han ble i stedet for dømt for tre tilfeller av vold etter de ordinære bestemmelsene.

4.2.3 Sammenligning

Ved å konkret angi den straffbare handlingen er svensk rett bedre i tråd med legalitetsprinsippet. Svakheten med en slik lovteknikk er at enkelte handlinger som naturlig vil inngå i et mishandlingsforhold faller utenfor bestemmelsen. Den svenske domstolen kan ikke domfelle personer for verbale krenkelser eller indirekte mishandling slik som Høyesterett

---

¹⁶² Jareborg mfl. (2015) s. 67

¹⁶³ Gjengitt i Holmqvist mfl. (2012) BrB 4:4 a s. 5 og Dahlström, Strand og Westerlund (2011) s. 122

¹⁶⁴ Holmqvist (2012) BrB 4:4 a s. 5

¹⁶⁵ Gjengitt i Dahlström, Strand og Westerlund (2011) s. 122

har gjort i Norge. Annen atferd som ikke anses straffbart etter svensk rett er trusler om ikke-straffbar atferd da den svenske bestemmelsen har et vilkår om det må være fremsatt en trussel om straffbar atferd. Innskrenkning av bevegelsesfriheten er også ikke straffbart da personen må være frihetsberøvet i egentlig forstand. Den svenske bestemmelsen har således et snevrere anvendelsesområde enn strl. § 282.

Det som imidlertid er straffbart etter bestemmelsen er hensynsløs atferd, skadeverk, brudd på besøksforbud og seksuelle krenkelser. Dette samsvarer godt med det som er lagt til grunn i kapittel 3 om norsk rett. Det er likevel tydeligere at en slik atferd er straffbar i Sverige, da dette følger uttrykkelig av bestemmelsen selv.

4.3 Dansk rett

4.3.1 Gjeldende rett

Mishandling i nære relasjoner er regulert i Kapittel 22 - Forbrytelser i familieforhold § 213 og har følgende ordlyd:

«Den, som ved vanrøgt eller nedværdigende behandling krænker sin ægtefælle, sit barn eller nogen i hans myndighed eller forsorg undergiven person under 18 år eller en i opstigende linie beslægtet eller besvogret, eller som ved modvillig at unddrage sig en ham over for nogen af de nævnte personer påhvilende forsørgelses- eller bidragspligt undsætter dem for nød, straffes med fængsel indtil 2 år».

Formålet med bestemmelsen er å yte en utvidet beskyttelse mot krenkelser av nærstående, i forhold til bestemmelsene om kroppskrenkelser, æreskrenkelser og sedelighetskrenkelser.¹⁶⁶

4.3.2 Vilkår

4.3.2.1 Den straffbare handlingen

Første straffalternativ er gitt en vid ordlyd og mening, og det vil omfatte krenkelser som strider mot alminnelige normer for anstendig behandling av ens nærstående.¹⁶⁷ Dette er typisk krenkelser av den psykiske integritet. Bestemmelsen skal ramme handlinger som utenfor familieforhold er straffri, men på grunn av den særlige avhengigheten familielivet medfører er det likevel straffbart etter § 213.¹⁶⁸ Den danske bestemmelsen skiller seg klart fra den svenske

---

¹⁶⁶ Waaben (2014) s. 103

¹⁶⁷ Waaben (2014) s. 103

¹⁶⁸ Greve, Jensen og Nielsen (2012) s. 299

bestemmelsen, da § 213 skal ramme atferd som ikke er straffbart etter andre bestemmelser. Det forutsettes likevel at forholdet har en viss grovhet for at det skal medføre straffeansvar.¹⁶⁹

Også den danske bestemmelsen har lagt den nærmere avgrensningen av hvilke handlinger som vil medføre straffeansvar til rettspraksis.¹⁷⁰ Av eksempler på atferd som er blitt ansett som straffbart kan det vises til DIK 1973-77.184(b) V, hvor et 15 år gammelt barn ble tvunget til å legge ansiktet nær menneskeekskremerer.¹⁷¹ Et annet eksempel er U 1982.951 Ø, hvor et foreldrepar hadde unnlatt å sørge for legebehandling av sitt barn som hadde vært utsatt for vold. I U 1976.732 V, hadde et samboerpar over lengre tid utsatt kvinnens datter for vold. Da det ikke kunne fastslås nærmere hvordan og i hvilket omfang de hadde slått datteren, ble de begge frifunnet for vold. Begge ble likevel dømt etter § 213 for å ha «*udsat S for eller have tolereret, at hun blev udsat for den skete voldelige behandling*». De ble også dømt for et tilfelle å ha tvunget barnet til å spise sitt eget oppkast.

4.3.2.2 Alvorlige eller gjentatte krenkelser

Dansk rett er på dette punktet sammenfallende med norsk rett. Bestemmelsen retter seg primært mot gjentatte krenkelser, men også enkeltstående handlinger omfattes. Det vises til avgjørelsen over hvor en person hadde tvunget sitt stebarns ansikt nær menneskeekskremerer. Den enkeltstående handlingen må likevel være av en viss grovhet, jf. U 1983.441 V.¹⁷² Tiltalte hadde oppfordret tre av sine barn til å kaste sand og ormer på sin 6 år gamle datter fordi hun gråt. Tiltalte hadde deretter sprutet vann på jenta med en vannslange. Mannen ble frifunnet for overtredelsen av § 213. Begrunnelsen for dette var «*handlingernes karakter*» sammenholdt med at det var en enkeltstående episode.

4.3.3 Vurdering

Det er lite rettspraksis og teori som konkret angir de straffbare handlingene. Jeg antar likevel at de handlingene som er redegjort for i kapittel 3 som ikke er straffbare etter øvrige bestemmelser, vil etter omstendighetene kunne utgjøre en krenkelse etter den danske straffelov § 213.

Lovens formål om å ramme atferd som utenfor familieforhold er straffri er svært god. På den andre siden ser det ut til at bestemmelsen er lite anvendt i praksis. Det meste av rettspraksis referert i juridisk teori var fra 1930-1980. I praksis anvendes bestemmelsene om

---

¹⁶⁹ Vestergaard mfl. (2013) s. 121

¹⁷⁰ Greve, Jensen og Nielsen (2012) s. 299

¹⁷¹ Gjengitt i Greve, Jensen og Nielsen (2012) s. 300

¹⁷² Gjengitt i Vestergaard mfl. (2013) s. 121

kroppskrenkelser, frihetsberøvelse, seksualovertridelser og tvang i stedet for § 213.¹⁷³ Dette medfører at enkelte handlinger som ville vært straffbar i Norge, ikke medfører straffeansvar i Danmark ettersom de generelle bestemmelsene ikke fanger opp alle straffbare sider ved et mishandlingsforhold. Dansk lovgiver har sett denne uheldige utviklingen og har kommet med et lovforslag som skal forsøke å løse dette problemet.

4.3.4 Lovforslag om egen bestemmelse om psykisk vold

4.3.4.1 Generelt

Justitsministeriet sendte 20. november 2018 på høring et forslag om endring av den danske straffelov for å straffesanksjonere psykisk vold, med frist 18. desember.¹⁷⁴ I tillegg er det foreslått en selvstendig bestemmelse om psykisk vold i nære relasjoner. Den har foreløpig følgende ordlyd:

«§ 243. Den, som tilhører eller er nært knyttet til en andens husstand eller tidligere har haft en sådan tilknytning til husstanden, og som gentagne gange over en periode udsætter den anden for nedværdigende, manipulerende eller krænkende adfærd, der er egnet til utilbørlig at styre den anden, straffes for psykisk vold med bøde eller fængsel indtil 3 år».

Begrunnelsen for dette lovforslaget er at § 213, samt bestemmelsene om tvang, trusler og grov vold med forsettlig skade på helbred ikke tilstrekkelig beskytter krenkelser av den psykiske integriteten.¹⁷⁵ *«Det er derfor afgørende at værne om ofrene og deres retsøvelse, så de får den beskyttelse, forståelse og anerkendelse fra samfundet, som de fortjener».*¹⁷⁶ Innføring av en egen bestemmelse om psykisk vold vil avspeile at «psykisk vold kan være like så alvorlig og skadelig som fysisk vold, og at udøvelse av psykisk vold er *lige så straffverdigt* som udøvelse af vold for øvrigt».¹⁷⁷

4.3.4.2 Nærmere om bestemmelsen:

Hva som vil utgjøre den straffbare atferden tilsvare i hovedsak de typetilfellene som er skissert i kapittel 3. Bestemmelsen vil omfatte atferd som ikke omfattes av andre straffebestemmelser, og atferd som ikke oppfyller alle vilkårene i bestemmelsene om

---

¹⁷³ Ot.prp. nr. 113 s. 33

¹⁷⁴ Hentet fra <https://prodstoragehoeringspo.blob.core.windows.net/77418c4e-3ef3-4311-aa7a-6c73b8b38a67/Lovudkast%20-%20h%C3%B8ringsversion.pdf> (heretter kalt «forslaget»)

¹⁷⁵ Forslagets s. 8

¹⁷⁶ Forslagets s. 4 (min kursivering)

¹⁷⁷ Forslagets s. 4 (min kursivering)

eksempelvis trusler og tvang.¹⁷⁸ Som eksempler nevner Justisministeriet isolasjon fra sosialt nettverk, overvåking av digitale tjenester og ta kontroll over en persons liv.¹⁷⁹ Dette tilsvarer atferden skissert i punkt 3.4. Videre nevnes det å nekte noen å arbeide eller ta kontroll over den andres økonomi.

Handlingene må være utført gjentatte ganger og må i alminnelighet oppfattes som et mønster.¹⁸⁰ Hva gjelder tidsmomentet beror dette på en samlet konkret vurdering. Er det tale om meget hyppige eller intensive episoder, vil selv en meget kort periode medføre at bestemmelsen kommer til anvendelse.¹⁸¹ Enkeltstående handlinger kan også omfattes av bestemmelsen, dersom de er meget alvorlige.¹⁸²

Atferden må også være egnet til å utilbørlig styre fornærmede. Vilkåret sikter til en form for kontrollerende atferd av en viss grovhet som forhindrer offeret i å utfolde seg fritt.¹⁸³ Det legges opp til en objektiv vurdering av forholdet og det er ikke avgjørende om fornærmede faktisk ble styrt.¹⁸⁴ Utilbørlig sikter til at den styrende atferden ikke er en naturlig del av partenes relasjon.¹⁸⁵

4.3.4.3 Vurdering

Blir denne bestemmelsen innført slik Justisministeriet ønsker, vil Danmark være det første landet i Norden som har en egen lovbestemmelse om psykisk vold. Bestemmelsen er langt på vei sammenfallende med hva som er lagt til grunn i norsk rett. Den danske bestemmelsen vil likevel gå lengre enn norsk rett. For det første vil bestemmelsen straffesanksjonere manipulerende atferd. Manipulasjon innebærer at personen påvirker offerets tanker, holdninger og handlinger med utspekulerte og villedende handlinger.¹⁸⁶ I norsk rett er det kun kontrollerende atferd ved å aktivt bestemme hva offeret skal eller ikke skal gjøre som er straffbart. Det å påvirke en annen person uten at de er klar over en slik påvirkning er hittil ikke straffesanksjonert i Norge. Ordlyden «andre krenkelser» er likevel ikke til hinder for å belegge dette med straff. På den andre siden, vil Høyesteretts vurderingsnorm forhindre en

---

¹⁷⁸ Forslagets s. 8

¹⁷⁹ Forslagets s. 20

¹⁸⁰ Forslagets s. 19

¹⁸¹ Forslagets s. 19

¹⁸² Forslagets s. 19

¹⁸³ Forslagets s. 21

¹⁸⁴ Forslagets s. 21

¹⁸⁵ Forslagets s. 21

¹⁸⁶ Forslagets s. 20

slik forståelse, da offeret normalt ikke er klar over at de blir manipulert og ikke er i stand til å føle en slik frykt.

For det andre vil forslaget straffesanksjonere nedverdiggende behandling som er egnet til å ydmyke offeret.¹⁸⁷ Av eksempler nevnes det at en person blir åpenlyst behandlet dårligere enn andre, berøves muligheten til innflytelse på egne forhold eller tvinges til å gjøre eller tåle noe som en selv oppfatter som uverdig.¹⁸⁸ Til en viss grad er forslaget sammenfallende med norsk rett på dette punkt. I kapittel 3 er det vist til flere tilfeller hvor offeret ble behandlet på en nedverdiggende måte som å gå med bleier eller gå på toalettet med døren åpen. Vi har imidlertid ikke ansett forskjellsbehandling som en del av den straffbare atferden. Se likevel LH-2018-72022 i punkt 3.2.3.2, hvor moren favoriserte det ene barnet fremfor de andre to barna. Uansett finnes det ingen norske avgjørelser hvor nedverdiggende behandling alene har blitt ansett som straffbart.

Et annet viktig moment er Justisministeriet at anser psykisk vold som like straffverdig som fysisk vold. Norges Høyesterett har riktignok uttalt at «frykten for vold ... kan oppleves som langt verre enn de enkelte voldshandlingene».¹⁸⁹ Psykisk vold retter seg samtidig ikke utelukkende til frykten for fysisk vold. Høyesterett har også uttalt at det skal en god del mer til for domfellelse som utelukkende omhandler psykisk vold.¹⁹⁰ Psykisk og fysisk vold er dermed ikke sidestilt i norsk rett, slik som danskene ønsker det skal være i Danmark.

Danskene har på den andre siden ikke gått så hardt til verks med strafferammen, slik Norge har gjort. I norsk rett er strafferammen opp til seks års fengsel, og 15 år hvis mishandlingen er grov, jf. strl. § 283. Hovedregelen er ubetinget fengselsstraff, og samfunnsstraff kan bare være aktuelt dersom tungtveiende grunner tilsier det.¹⁹¹ I dansk rett vil forholdet kunne straffes med bot eller fengsel inntil tre år. På den andre siden kan bestemmelsen anvendes i konkurrans med øvrige bestemmelser i straffeloven, som kan øke den samlede straffen.

Avslutningsvis vises det til at både svensk og dansk rett legger opp til en objektiv vurdering av forholdet, hvor krenkelsen må være *egnet* til å skade eller styre offeret. Dette skiller seg klart fra norsk rett hvor det legges opp til en mer subjektiv vurdering av fornærmedes frykt. Se nærmere om vurderingen av fryktregimet i neste kapittel.

---

¹⁸⁷ Forslagets s. 19

¹⁸⁸ Forslagets s. 19-20

¹⁸⁹ Rt. 2004 s. 844 a. 13

¹⁹⁰ Rt. 2013 s. 879 a. 31

¹⁹¹ Rt. 2012 s. 1313 a. 15

5 Utvikling og endring av bestemmelsen

5.1 Innledning

I de forutgående kapitlene har jeg foretatt en rettsdogmatisk analyse av hvordan gjeldende rett er, med innslag av rettspolitiske vurderinger. Her har jeg konkludert med at det skal foretas en konkret vurdering av forholdet etter lovens vilkår og Høyesteretts vurderingsnorm. I punkt 5.2 vil jeg se på strl. § 282 i et større perspektiv og forsøke å trekke noen generelle konklusjoner på bakgrunn i analysen i kapittel 3. Analysen i kapittel 3 har også avdekket noen problematiske funn ved praktiseringen av bestemmelsen. I punkt 5.3 vil jeg vise til de ulike problemene knyttet til bestemmelsen og komme med forslag om hva som kan gjøres for å avhjelpe disse. Avslutningsvis i punkt 5.4 vil jeg komme med et forslag til endring av bestemmelsen.

5.2 Utvikling

Til nå har vi sett at det er en rekke ulike handlinger som kan være straffbar etter § 282. Norsk rett har gått langt i å gjøre lavere grader av krenkelser strafferettslig relevant. Som nevnt tidligere har Høyesterett uttalt at mindre alvorlige krenkelser som isolert sett ikke fyller gjerningsinnholdet i § 282 vil kunne være relevant i den samlede vurderingen dersom de bidrar til å skape frykt.¹⁹² Som antydnet i punkt 2.2 kan det synes at jo grovere former for fysiske krenkelser som er begått, jo større grad blir lavere former for krenkelser strafferettslig relevante. I den forbindelse kan det vises til drøftelsen om skadeverk. Her ble det lagt til grunn at skadeverk bare kan utgjøre en krenkelse dersom tiltalte også har utøvd vold eller andre grove krenkelser. Eksempelvis LA-2017-102891, hvor det ble ansett som en del av mishandlingen at mannen hadde klippet i stykker samboerens førerkort. En slik handling ville ikke blitt ansett som straffbar, hadde det ikke vært for mannens voldelige, kontrollerende og nedlatende atferd. Det kan også vises til drøftelsene om verbale krenkelser. I de sakene som førte til domfellelse hvor fornærmede var voksen, hadde gjerningspersonen også utøvd vold. Ved fravær av vold, ble de nedsettende bemerkningene ikke ansett som en krenkelse, slik som i Rt. 2010 s. 949 og HR-2018-390-A.

Det kan synes at det er en utvikling i retning av mer kriminalisering av handlinger begått i familieforhold. Analysen viser at atferd som ikke er kriminalisert etter andre bestemmelser i straffeloven kan være straffbart dersom det er utøvd mot en nærstående. Det kan i den

---

¹⁹² Rt. 2013 s. 329 a. 13 og HR-2018-112-A a. 18

forbindelse vises til trusler om ikke-straffbar atferd eller verbale krenkelser. Utenfor familieforhold er dette straffritt, men på grunn av den særlige frykten slike trusler eller utsagn kan fremkalle for en nærstående, vil det være straffbart etter § 282. Sæther mener at «tilnærmingen med å inkludere isolert sett ikke straffbare handlinger som et slags aksessorium til det straffbare [har] begrenset støtte i lovens ordlyd».¹⁹³ Sæthers standpunkt mener jeg ser litt for lite på helheten i et mishandlingsforhold. Slike krenkelser kan være like fryktinngivende for offeret, som annen type atferd. De vil kunne ha store skadevirkninger for offeret og kan være med på å bryte ned offeret, slik at for eksempel vold ikke er nødvendig for at gjerningspersonen skal få sin vilje gjennom.

5.3 Er det behov for en endring av bestemmelsen?

5.3.1 Vid ordlyd

«Andre krenkelser» er en vid og vag ordlyd uten en fast kjerne. Høyesterettspraksis har ikke bidratt i avgjørende grad til en avklaring av dette. Høyesterettspraksis har riktig nok lagt til grunn at enkelte handlinger kan rammes av ordlyden. Likevel er det en mangel i norsk rett at det ikke er fastsatt en slik fast kjerne i bestemmelsen.

Ordlyden er problematisk i forhold til både legalitetsprinsippet og hensynet til forutberegnelighet. Av klarhetskravet følger det at det må være noenlunde forutsigbart hvilke fenomener som lovtekstens formulering referer til.¹⁹⁴ Er det da forutsigbart at eksempelvis verbale krenkelser og kontrollerende atferd er straffbart fra ordlyden alene? Ikke egentlig. Oppstillingen av de øvrige alternativene indikerer at mishandlingen kun retter seg mot de grove tilfeller som eksempelvis vold og frihetsberøvelse. Videre kan det synes ut fra lovteksten at psykiske krenkelser ikke omfattes, kun trusler. At også annen psykisk krenkelse omfattes burde komme tydeligere frem av lovens ordlyd.

Ser man på ordlyden med et annet perspektiv, kan det synes at *alle* handlinger av krenkende karakter kan falle inn under bestemmelsen. Ett sted må grensen trekkes. Det er mange usunne parforhold og foreldre som er mindre egnet til å være omsorgspersoner i dette landet. Det betyr ikke at alle disse skal anses som mishandlingsforhold.

---

¹⁹³ Sæther (2016) s. 528

¹⁹⁴ Frøberg s. 53

5.3.2 Uensartet rettspraksis

På grunn av den vage ordlyden, samt at Høyesterett ikke har trukket opp klare linjer for ordlydens anvendelsesområde er en konsekvens at praksis er sprikende på dette området, spesielt i underrettene. Det kan virke som om avgjørelsen i stor grad beror på hva domstolen anser som rimelig i det konkrete tilfellet. Dette gjelder både ved vurderingen av forholdets alvorlighet og omfang, samt om forholdet skal anvendes under andre bestemmelser. Ved anvendelsesområdet kan det særlig vises til brudd på besøksforbud, som utgjør en krenkelse etter § 282.¹⁹⁵ Det kan synes som det er en ren tilfeldighet om bruddet anses som en del av mishandlingen eller behandles separat under strl. § 168.¹⁹⁶

Forholdets alvor og omfang beror på en konkret vurdering av det enkelte forholdet. Likevel bør det rimeligvis være slik at like tilfeller behandles noenlunde likt. Hva gjelder forholdets alvorlighet kan det eksempelvis vises til to avgjørelser av Hålogaland lagmannsrett. I LH-2017-45202 opptrådte tiltalte som en tyrann i hjemmet med strenge regler, kjefting, ignorering og nedsettende bemerkninger. I tillegg hadde han ved to anledninger opptrådt så skremmende at barna låste seg inn på et rom og ringte politiet, samt ett tilfelle av vold. Dette ble ikke ansett som mishandling av retten. I LH-2017-197222 derimot, ble trusler om å ta fra hustruens godkjenning som helsefagarbeider, samt få sendt henne tilbake til hjemlandet ansett som straffbart. I tillegg hadde han opptrådt aggressivt og trakasserende, samt ett tilfelle av vold. Etter min mening er forholdet i den første avgjørelsen mer alvorligere enn i sistnevnte. Det kan også vises til praksisen om verbale krenkelser som illustrerer den sprikende praksis. I LF-2015-84733 ble barna jevnlig kalt «drittunger» og «jævelunger», som utgjorde en verbal krenkelse. I LH-2017-45202 derimot, ble «drittunger» og «reise til helvete» ikke ansett som en verbal krenkelse.

Hva gjelder tidsmomentet ble en periode på åtte måneder ansett i HR-2018-390-A som en relativt kort periode, men tilstrekkelig til å anvende § 282. Underrettspraksis er på dette punkt svært uensartet. Eksempelvis ble fem måneder ikke ansett som tilstrekkelig i LH-2017-45202. I LB-2018-51739 derimot, var en periode på to måneder nok. I LH-2017-197222 ble tiltalte domfelt for mishandling over en periode på fire måneder. Denne avgjørelsen er som nevnt tatt opp til behandling av Høyesterett. Forhåpentligvis vil Høyesterett trekke en klar linje for tidsmomentets nedre grense ved gjentatte, mindre alvorlige handlinger.

---

¹⁹⁵ HR-2018-112-A a. 20 og Ot.prp. nr. 113 s. 45

¹⁹⁶ Se LB-2017-17446 og LE-2018-37316 hvor besøksforbudet ikke var ansett som en del av mishandlingen, og LA-2016-122565 med motsatt resultat

En slik uensartet praksis om forholdets alvor og omfang er problematisk i forhold til hensynet til forutberegnelighet. I tillegg strider dette mot likhetsprinsippet, hvor like tilfeller skal behandles likt.¹⁹⁷ Det kan også oppleves som en stor belastning for fornærmede hvis tiltalte i den konkrete saken blir frifunnet, men i en sammenlignbar sak ble den tiltalte dømt. Dette kan svekke den allmenne rettsfølelsen hos fornærmede. For å avhjelpe dette problemet må det trekkes en klarere grense for hvilke handlinger som er straffbare etter bestemmelsen. Hva gjelder alvor og omfang, vil det være hensiktsmessig at det oppstilles en klar rettsregel slik som i svensk rett. Jo alvorligere handlingene er, desto færre krenkelser og kortere tidsrom trengs det.

5.3.3 Høyesteretts regimenorm

Høyesteretts regimenorm har også en del svakheter. Må det virkelig være etablert et regime av frykt ved gjentatte krenkelser? Regelen er god ved spørsmålet om krenkelser som er mindre alvorlige eller ikke er straffbare også kan inkluderes i den samlede vurderingen. Eksempelvis verbale krenkelser og trusler om ikke-straffbare handlinger. Ved å legge vekt på at en slik atferd fremmer frykt, opphøyes handlingen til noe straffbart. På en slik måte kan handlinger som er straffbare utenfor familieforhold, gjøres straffbare dersom det utøves mot ens nærmeste.

På den andre siden vil denne subjektive vurderingen ikke passe på alle tilfeller som burde anses som straffbare. Eksempelvis Valdres-saken. Det var ikke etablert et regime av frykt, da jenta for det vesentlige ikke ønsket legehjelp. Likevel var morens aktive unndragelse av helsehjelp alvorlig og burde belegges med straff. Skal moren fritas for straff fordi datteren ikke følte frykt? Vil det ikke være tilstrekkelig for gjentatte, mindre alvorlige krenkelser at de er *egnet* til å skape frykt? På denne måten vil det legges opp til en mer objektiv vurdering hvor det blir enklere å trekke en klarere grense mellom hva som er straffbart eller ei. En slik løsning er valgt i Sverige, og i Danmark (hvis lovforslaget blir vedtatt slik det lyder i skrivende stund).

Det er ingen andre lovbestemmelser som legger opp til en vurdering av fornærmedes frykt. Eksempelvis er det et vilkår i § 263 at trusselen var *egnet til å fremkalle* frykt. Det er ikke et krav om fornærmede faktisk har følt seg truet.¹⁹⁸ En slik subjektiv vurdering er typisk ved spørsmålet om utmåling av straff. Skal et regime av frykt være et tvingende vilkår for straff,

---

¹⁹⁷ Eskeland (2015) s. 60

¹⁹⁸ Rt. 1981 s. 970

må det av hensyn til legalitetsprinsippet lovfestes. I alle fall må regimereglen klargjøres og utdypes av Høyesterett slik at underrettspraksis anvender regelen korrekt.

5.4 Lovforslag

5.4.1 Begrunnelse

På bakgrunn av de problemene som er reist ovenfor, har jeg laget et lovforslag for å tydeliggjøre hvilken atferd som er straffbar etter strl. § 282. Dette er utledet på bakgrunn av gjeldende rett, men jeg har også hentet inspirasjon fra svensk rett, samt lovforslaget om psykisk vold i Danmark. Siden fryktregimet er blitt en festnet praksis i norsk rett, har jeg dermed tatt hensyn til dette og tatt det med i bestemmelsen. Det tas forbehold om at en tydeliggjøring av bestemmelsen kan gjøres på andre måter.

En slik tydeliggjøring av bestemmelsen vil gjøre det enklere for både rettsanvenderen og befolkningen for øvrig å se hvilken atferd som er straffbar etter § 282. Imidlertid er det en fare for at enkelte handlinger som naturlig vil utgjøre en mishandling og som i dag kan inngå i krenkelsesbegrepet kan bli avskåret. Forslaget forsøker dermed å tydeliggjøre til en viss grad, uten å ekskludere noen mishandlingshandling.

5.4.2 Lovbestemmelsen

§ 282 Mishandling i nære relasjoner

Med fengsel inntil 6 år straffes den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold eller andre fysiske eller psykiske krenkelser av en persons integritet, alvorlig eller gjentatt mishandler noen som er egnet til å fremkalle kontinuerlig utrygghet og frykt for nye krenkelser.

Med nære relasjoner menes det

- a) sin nåværende eller tidligere ektefelle eller samboer,*
- b) sin eller nåværende eller tidligere ektefelles eller samboers slektning i rett nedstigende linje,*
- c) sin slektning i rett oppstigende linje,*
- d) noen i sin husstand, eller*
- e) noen i sin omsorg.*

Lovregister

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven – Grl.).

Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barnevernstjenester (barnevernloven – bvl.).

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.).

Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven – strpl.).

Brottsbalk (1962:700) [Sverige]

Nr. 1062 at 17. november 2011 af Straffeloven af 15. april 1920 med senere ændringer
[Danmark]

Forarbeider og øvrige offentlige dokumenter

Innst. O. nr. 72 (2004-2005) Innstilling fra Justiskomiteen om lov om straff (straffeloven).

Meld. St. 15 (2012-2013) Forebygging og bekjempelse av vold i nære relasjoner.

NOU 2003: 31 Retten til et liv uten vold – Menns vold mot kvinner i nære relasjoner.

Ot.prp. nr. 41 (1953-1954) Om endringer i den almindelige borgerlige straffelov av 22. mai 1902 m.v.

Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven).

Ot.prp. nr. 113 (2004-2005) Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven mv. (eget straffebud mot vold i nære relasjoner mv.)

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning).

Prop. 97 L (2009-2010) Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd).

Prop. 42 L (2015-2016) Endringer i straffeloven og straffeprosessloven (personforfølgelse, forberedelse til tvangsekteskap mv.).

Prop. 12 S (2016-2017) Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021).

Litteratur

- Aas, Geir, «Politi- og påtalemyndighetens praktisering av familievoldsbestemmelsen: jf. straffelovens § 219», *Tidsskrift for strafferett*, 02/2013, s. 237-255.
- Alsaaker, Kjersti, «Voldens virkninger på kvinners sosiale liv og arbeidssituasjon», *Vold mot kvinner*, Cappelen Damm AS 2014, s. 229-241.
- Andenæs, Johs, *Statsforfatningen i Norge*, 3. utgave, Tanum 1962
- Dahlström, Mats, Strand, Anette og Westerlund, Gösta, *Brott & påfølgder: en lärobok i straffrätt om brottsbalken*, 4. utgave, Bruuns bokförlag 2011.
- Eskeland, Ståle, *Strafferett*, 4. utgave, Cappelen Damm AS 2015.
- Frøberg, Thomas, «Nyere praksis om det strafferettslige legalitetsprinsippet», *Jussens venner*, 01-02/2015 (Volum 50), s. 46-71.
- Greve, Vagn, Jensen, Poul Dahl, Nielsen, Gorm Togtegaard, *Kommenteret straffelov: Speciel del*, 10. omarbejdede udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2012.
- Haaheim, Sjak R, «Aktuelle lovbestemmelser og bistandsadvokatens rolle», *Vold mot kvinner*, Cappelen Damm AS 2014, s. 53-80.
- Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole og Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken: En kommentar: Kap. 1-12*, Norstedts Juridik AB, 2012.
- Jareborg, Nils, Friberg, Sandra, Asp, Petter og Ulväng, Magnus, *Brotten mot person och förmögenhetsbrotten*, 2. utgave, Iustus Förlag AB 2015.
- Nygaard, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgåve, Universitetsforlaget 2004.
- Rui, Jon Petter, «Komparasjon innen strafferett og -prosess», *Tidsskrift for strafferett* 04/2009 (Volum 9), s. 435-468.
- Sæther, Knut Erik, «Høyesterett og straffeloven 1902 § 219: mishandling i nære relasjoner», *Rettsavklaring og rettsutvikling: Festskrift til Tore Schei*, Universitetsforlaget 2016.
- Vestergaard, Jørn, Dorph, Anders, Rahbæk, Hanne, Røn, Jens og Rørdam, Thomas, *Forbrydelser: og andre straffbare forhold*, 2. utgave, Jørn Vestergaard & Gjellerup 2013.

Waaben, Knud, *Strafferettens spesielle del*, 6. utgave ved Lars Bo Langsted, Karnov Group Denmark A/S 2014

Wegner, Rolf B, *Strafferett: spesiell del*, 2. utgave, Forlaget Vett & Viten 2015

Rettspraksis

Norges Høyesterett

Rt. 2003 s. 1376

Rt. 2004 s. 844

Rt. 2005 s. 398

Rt. 2005 s. 1628

Rt. 2007 s. 1537

Rt. 2007 s. 1852

Rt. 2010 s. 129

Rt. 2010 s. 466

Rt. 2010 s. 949

Rt. 2011 s. 34

Rt. 2012 s. 835

Rt. 2012 s. 1313

Rt. 2013 s. 287

Rt. 2013 s. 329

Rt. 2013 s. 879

Rt. 2014 s. 695

Rt. 2015 s. 827

HR-2018-112-A

HR-2018-390-A

HR-2017-609-U

HR-2018-316-U

HR-2018-262-U

Rettspraksis fra tingrett og lagmannsrett

LA-2016-122565

LA-2017-57079

LA-2017-102891

LA-2018-34208

LB-2015-46082

LB-2016-209051

LB-2017-9016

LB-2017-26372

LB-2017-117691

LB-2017-131328

LB-2017-173155

LB-2017-174446

LB-2018-51739

LE-2018-37316

LF-2015-84733

LF-2017-195453

LH-2017-45202

LH-2017-75556

LH-2017-197222

LH-2018-72022

TOSLO-2017-136584

TVALD-2016-1567

Andre kilder

[Danmarks Justisministeriets lovforslag:](#)

<https://prodstoragehoeringspo.blob.core.windows.net/77418c4e-3ef3-4311-aa7a-6c73b8b38a67/Lovudkast%20-%20h%C3%B8ringsversion.pdf> (sist besøkt 15.12.18).

<https://snl.no/terror> (sist besøkt 15.12.18).

<https://dinutvei.no/om-vold/244-ulike-former-for-vold> (sist besøkt 15.12.18).